

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θέμα: «Οι έρευνες και οι θεωρίες για τη βία στο ποδόσφαιρο στις χώρες της Ε.Ε συγκριτικά (Μεγάλη Βρετανία, Ολλανδία, Βέλγιο). Μεθοδολογικοί και Επιστημολογικοί Προβληματισμοί.

Μπαζέλλι Καλομοίρα

(Α.Μ.:3217Μ006)

Τριμελής Επιτροπή:

Λαμπροπούλου Έφη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Μαγγανάς Αντώνης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Χουμεριανός Εμμανουήλ, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Αθήνα, 2020

Copyright © Μπαζέλλι Καλομοίρα, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς το συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	i
<i>ABSTRACT</i>	ii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1. Το Φαινόμενο του Χουλιγκανισμού.....	2
1.1 Ο Χουλιγκανισμός.....	2
1.2 Ο Χούλιγκαν.....	5
1.3 Η Εμπορευματοποίηση του Ποδοσφαίρου.....	7
1.4 Διεθνή Παραδείγματα Χουλιγκανισμού.....	9
2. Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις του Χουλιγκανισμού.....	13
2.1 Μαρξιστικές Θεωρίες.....	13
2.2 Η Σχολή του Leicester (θεωρία σχηματισμού).....	14
2.3 Θεωρία υποκουλτούρας.....	16
2.4 Μεταμοντέρνα Προσέγγιση.....	16
3. Ο Χουλιγκανισμός στην Μεγάλη Βρετανία, την Ολλανδία και το Βέλγιο.....	18
3.1 Ο Χουλιγκανισμός στη Μεγάλη Βρετανία.....	18
3.2 Ο Χουλιγκανισμός στην Ολλανδία.....	22
3.3 Ο Χουλιγκανισμός στο Βέλγιο.....	24
4. Η Αντιμετώπιση του Φαινομένου.....	26
5. Μεθοδολογική Σύγκριση Ερευνών , Επιστημολογικά Ζητήματα και Προβληματισμοί.....	30
6. Επίλογος.....	33

7. Βιβλιογραφία.....	35
----------------------	----

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η βία στο ποδόσφαιρο είναι αλλιώς γνωστή και ως χουλιγκανισμός, μια έννοια ομπρέλα η οποία περικλείει πλήθος βίαιων συμπεριφορών, από την εξύβριση μέχρι και τον θάνατο ανθρώπων, και πάντα σχετίζεται με κάποιο ποδοσφαιρικό παιχνίδι. Λαμβάνει χώρα εντός ή εκτός του γηπέδου, πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη λήξη του αγώνα και μπορεί να στρέφεται κατά αντίπαλων φιλάθλων, παικτών, διαιτησίας, κατά της αστυνομίας ή κατά της δημόσιας και ιδιωτικής περιουσίας.

Ο Χούλιγκαν πρωτοεμφανίστηκε τον 13ο αιώνα στην Αγγλία και πήρε τεράστιες διαστάσεις μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο, αρχικά με τους Skinheads, μια παραβατική υποκουλτούρα. Εξαιτίας της διάστασης του φαινομένου στη Μεγάλη Βρετανία, ο χουλιγκανισμός είναι γνωστός παγκοσμίως και ως “Αγγλική Ασθένεια”.

Ωστόσο, δεν μονοπωλεί τη δράση του μόνο στη Μεγάλη Βρετανία, καθώς φαινόμενα Χουλιγκανισμού έχουν παρατηρηθεί, σε πολλές χώρες με αυξητική τάση. Εκτός από την Μεγάλη Βρετανία, από το φαινόμενο αυτό μαστίζονται και η Βραζιλία, η Ισπανία, η Αργεντινή, η Ιταλία, η Γερμανία και όπως θα καταδειχθεί στην παρούσα εργασία η Ολλανδία και το Βέλγιο.

Ο Χούλιγκαν, σαν άλλος επαναστάτης προέρχεται από την εργατική τάξη και επιδιόκενος σε βίαιες πράξεις, οργανώνεται σε βίαιες υποομάδες προς αναζήτηση κύρους και αναγνώρισης. Η παρούσα μελέτη καταδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για πιο συστηματική μελέτη του φαινομένου, καθώς τα δεδομένα έως τώρα δεν επαρκούν για την σωστή κατανόηση και μελλοντική επίλυσή του.

Λέξεις κλειδιά: χουλιγκανισμός, χούλιγκαν, εμπορευματοποίηση του ποδοσφαίρου, η σχολή του Leicester

ABSTRACT

Football Violence is also known as hooliganism, an umbrella concept that encloses a range of violent behaviors, from insulting an individual to the death of a person, and is always associated with a football game. It takes place inside or outside the stadium, before, during or after the match and can be against opposing fans, players, referees, police or public and private property.

Hooligans first appeared in England in the 13th century and became a growing severe problem after World War II, initially with the Skinheads, a delinquent subculture. Due to the scale of the phenomenon in Great Britain, hooliganism is also known worldwide as the "English Disease". However, it does not monopolize its action in Britain alone, as hooliganism has been on the rise in almost every country. Apart from England, Brazil, Spain, Argentina, Italy, Germany and, as will be shown in this paper, the Netherlands and Belgium are also plagued by this phenomenon.

The Hooligan, as another revolutionary, comes from the working class by committing violent actions, gets organized into violent subgroups in a search for prestige. The present essay demonstrates the urgent need for a more systematic study of the phenomenon, as the data so far are not sufficient for its proper understanding and future solution.

Key Words: Hooliganism, hooligan, football commercialization, Leicester school

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία μελετάται το ζήτημα της βίας στο ποδόσφαιρο από την πλευρά των οπαδών, δηλαδή των γνωστών σε όλους Hooligan. Ο Χουλιγκανισμός είναι ένα παγκόσμιο, διακρατικό φαινόμενο το οποίο εξαιτίας της εμπορευματοποίησής του, απότοκο των καπιταλιστικών κοινωνιών, δεν μένει μόνο στα σύνορα της χώρας, αλλά ταξιδεύει διακρατικά.

Η παρούσα πτυχιακή παρουσιάζεται σε δύο κύριους άξονες. Αφενός, εξετάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο με τον ορισμό του Χουλιγκανισμού και του Χούλιγκαν, ενώ γίνεται λόγος και για τις βασικότερες θεωρίες που έχουν χρησιμοποιηθεί για την ερμηνεία του.

Αφετέρου, γίνεται μια προσπάθεια σκιαγράφησης του Χουλιγκανισμού στη Μεγάλη Βρετανία, το Βέλγιο και την Ολλανδία με τη βοήθεια εμπειρικών ερευνών και στη συνέχεια μία προσπάθεια συγκριτικής μελέτης της μεθοδολογίας των ερευνών και επιστημολογικών ζητημάτων που προκύπτουν.

Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι υπήρξε δυσκολία στην εύρεση βιβλιογραφίας και σχετικών ερευνών στην αγγλική γλώσσα για το Βέλγιο και την Ολλανδία, διότι τα περισσότερα κείμενα και έρευνες ήταν στα Ολλανδικά. Έγινε προσπάθεια μετάφρασης κειμένων με Google Translate, από Ολλανδικά σε Αγγλικά, η οποία όμως ήταν ανεπιτυχής .

1. Το Φαινόμενο του Χουλιγκανισμού

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται λόγος για το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού γενικότερα. Σκιαγραφείται ο Χούλιγκαν, όπως αυτός έχει παρουσιαστεί από την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Ο Χουλιγκανισμός φαίνεται να έχει άμεση σχέση με την εμπορευματοποίηση του ποδοσφαίρου, ενώ είναι ένα φαινόμενο, το οποίο έχει απασχολήσει πολλά κράτη.

1.1 Ο Χουλιγκανισμός

Η έννοια του Χουλιγκανισμού είναι συνυφασμένη με αυτήν της βίας. Η βία είναι ένα διαχρονικό κοινωνικό φαινόμενο, κάθε εποχής και κάθε κοινωνίας. Είναι έκδηλη σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής και της καθημερινότητας και εκδηλώνεται με διάφορες μορφές. Ωστόσο, η βία αποτελεί μια γενική και σύνθετη έννοια, ενώ παράλληλα δεν υφίσταται ένας κοινά αποδεκτός ορισμός τούτης στην επιστημονική κοινότητα.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ¹ ως βία ορίζεται η εκ προθέσεως χρήση ή απειλή χρήσης φυσικής δύναμης, η οποία στρέφεται κατά εαυτού, άλλου ατόμου, ομάδας ή κοινότητας και η οποία έχει ως αποτέλεσμα ή δύναται να προκαλέσει τραυματισμό, θάνατο, ψυχολογική βλάβη, ανεπάρκεια ή στέρηση.

Αυτό που εννοούμε όταν λέμε Χουλιγκανισμός, είναι η βία στα γήπεδα, η οποία αποτελεί ένα υπαρκτό πρόβλημα εδώ και πολλές δεκαετίες. Στο ποδόσφαιρό μάλιστα παρουσιάζεται ιδιαίτερα αυξημένη, κάτι που είναι λογικό εάν αναλογιστεί κανείς το πόσο δημοφιλές και παλαιό είναι το συγκεκριμένο άθλημα. Τα ποδοσφαιρικά γήπεδα είναι χώροι συγκέντρωσης υπερβολικά πολλών ανθρώπων και μπορούν να μετατραπούν σε πεδία βίαιων συγκρούσεων.

Ο όρος «χούλιγκαν» χρησιμοποιείται από το 1890 για να χαρακτηρίσει συμπεριφορές συμμοριών του δρόμου. Ετυμολογικά η λέξη προέρχεται από τον αγγλικό όρο hooliganism δηλαδή αλητεία, μαγκιά. Η προέλευσή της, ωστόσο, δεν είναι βέβαιη, καθώς φημολογείται είτε ότι προήλθε από έναν βανδαλιστή του Southwark, τον Patrick Hoolihan, είτε από μια συμμορία της ίδιας περιοχής του Λονδίνου, τους Hooley, είτε από την Ιρλανδική λέξη Hooley, που μεταφράζεται ως “σκληρός” (Φερεντίνου, 2014:15)

¹ <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>

Σύμφωνα με τον Ramon Spaaij (2007α , σ.412) δεν υπάρχει ακριβής ορισμός για τον ποδοσφαιρικό χουλιγκανισμό. Ουσιαστικά, πρόκειται περισσότερο για ένα κατασκεύασμα των MME παρά για κοινωνικο-επιστημονική έννοια, ενώ συνήθως χρησιμοποιείται ως έννοια “ομπρέλα” για την αναφορά σε διάφορους ποδοσφαιρικούς φιλάθλους, οι οποίοι δύνανται να “βλάψουν” την κοινωνία. Υποστηρίζει ότι σε αντίθεση με τα MME, τα οποία έχουν απασχοληθεί εκτενώς με αυτό το φαινόμενο, η ακαδημαϊκή έρευνα για τον χουλιγκανισμό σε οποιαδήποτε χώρα, υπολείπεται έναντι της αντίστοιχης στην Βρετανία, ενώ παράλληλα ο χουλιγκανισμός έχει πάψει πια να είναι “Αγγλική Ασθένεια”.

Κατά τον Eric Dunning (2000 σ. 142) αυτό που τα MME παρουσιάζουν ως Χουλιγκανισμό περικλείει οποιασδήποτε φύσεως επιθετική πράξη, η οποία σχετίζεται με το ποδόσφαιρο από τους φιλάθλους του. Παραδείγματος χάρη, ως τέτοια δύναται να θεωρείται η ρίψη αντικειμένων στους παίκτες, ο βανδαλισμός ιδιωτικής περιουσίας, η πάλη πάσης φύσεως ² . Επίσης τα περιστατικά χουλιγκανισμού μπορούν να λάβουν χώρα σε οποιοδήποτε τόπο και στιγμή, πριν ή μετά τους αγώνες, εντός ή εκτός γηπέδου, σε τόπους συγκέντρωσης των συνδέσμων κλπ.. Όπως τονίζει ο Dunning πρόκειται για ένα περίπλοκο φαινόμενο.

Ο Wallace (1998 σ.7) υποστηρίζει ότι αν και πλέον ο χουλιγκανισμός από μια μερίδα επιστημόνων τείνει να εκλαμβάνεται ως οργανωμένο έγκλημα, ορισμένοι θεωρητικοί όπως ο Armstrong ή ο Dunning, τον περιγράφουν ως πολύ πιο χαλαρά δομημένο και ανεπίσημα οργανωμένο συγκριτικά με διάφορες εκφάνσεις του οργανωμένου εγκλήματος. Παράλληλα από τα MME και την αστυνομία τείνει να παρουσιάζεται τόσο έντονα και υπερβολικά που έχει καταλήξει να παίρνει τη μορφή του ηθικού πανικού σε πολλές περιπτώσεις.

Κατά τους Bodin & Robene (2014) αντί για τον όρο “χουλιγκανισμό” θα ήταν προτιμότερο να χρησιμοποιείται ο όρος “βία αθλητικού όχλου” ³ , καθώς ο χουλιγκανισμός όπως έχει παρουσιαστεί από τα MME είναι ιδιαίτερα φορτισμένος με έντονες εικόνες, γενικός και στερεοτυπικός. Προσομοιάζει σε κτηνώδεις συμπεριφορές τελούμενες σε ανθρώπους.

Ωστόσο, σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονισθεί ότι η βία που σχετίζεται με τα αθλήματα είναι ίσως πολύ πιο γενική έννοια, καθώς κάλλιστα θα μπορούσε να

² Εννοεί τόσο την σωματική πάλη , όσο και την πάλη με μαχαίρια ή και όπλα.

³ Ο όρος που προτείνουν συγκεκριμένα είναι “sports crowd violence”.

αναφέρεται σε οποιοδήποτε άθλημα αλλά και σε οποιαδήποτε βίαιη συμπεριφορά⁴, ενώ η έννοια του χουλιγκανισμού είναι συνδεδεμένη άρρηκτα με την βία των οπαδών του ποδοσφαίρου.

Κατά τον Ζαϊμάκη (2008 σ.224) ο χουλιγκανισμός “συνδέθηκε με τη διαδικασία ενίσχυσης του ανταγωνισμού των ποδοσφαιρικών σωματείων, την εμπορευματοποίηση και επαγγελματοποίηση του ποδοσφαίρου και την εμφάνιση του φαινομένου των οργανωμένων φανατικών οπαδών”. Επιπλέον, ένας ορισμός που προτείνεται από το Cambridge Dictionary λέει ότι ο Χουλιγκανισμός αφορά στη “συμπεριφορά ενός βίαιου ανθρώπου που συγκρούεται ή προκαλεί ζημία σε δημόσιους χώρους”⁵.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας σαφής και ενιαίος ορισμός για τον Χουλιγκανισμό δημιουργεί μια σειρά προβλημάτων (Bodin και Robene :2014 , σ.5). Συγκεκριμένα, δεν μας επιτρέπει να λάβουμε υπόψη την δυναμική εμφάνισης της συγκεκριμένης βίας, ενώ καθιστά σχεδόν αδύνατη την ερμηνεία της και δεν προσδιορίζει το πέρασμα από τον απλό φίλαθλο στον χούλιγκαν. Ως εκ τούτου, η δυσκολία κατανόησης του φαινομένου καθιστά δύσκολη την πρόληψη και αντιμετώπισή του.

Τα πρώτα καταγεγραμμένα περιστατικά ποδοσφαιρικού χουλιγκανισμού στο μοντέρνο ποδόσφαιρο εμφανίσθηκαν στα 1880 στην Αγγλία. Εκείνη τη περίοδο οι "συμμορίες" των φιλάθλων αρχίζουν να εκφοβίζουν γειτονιές, να επιτίθενται σε διαιτητές και να συγκρούονται με φίλαθλους και παίκτες άλλων ομάδων (Φερεντίνου :2014, σ4).

Σύμφωνα με τον Αστρινάκη (1991, σ.14-15) πλέον⁶ ο χουλιγκανισμός είναι κάτι ανάμεσα σε υποκοულτούρα και συμμορία, καθώς αποτελεί δίοδο εξωτερίκευσης της βίας και του σεξισμού στις σύγχρονες αναπτυγμένες κοινωνίες, που αποτελούν τα μόνα κοινωνικά νοήματα τα οποία επεξεργάζονται οι χούλιγκαν.

⁴ Αθλητική βία θα μπορούσε κάλλιστα, υπό αυτό το πρίσμα να θεωρηθεί μια επιθετική συμπεριφορά κάποιου παίκτη προς αντίπαλο παίκτη ή διαιτητή, ενώ σε μια πιο ευρεία κλίμακα, θα μπορούσε να συμπεριληφθεί και το ίδιο το θέαμα εάν αυτό εμπεριέχει βία πχ kickboxing.

⁵ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hooliganism>

⁶ Ο Αστρινάκης αναφέρεται στα τέλη του 20ου αιώνα.

1.2 Ο Χούλιγκαν

Σύμφωνα με τους Giulianotti και Armstrong ⁷, οι Χούλιγκαν εμφανίζουν το εξής χαρακτηριστικό: ανήκουν σε αντίπαλες ομάδες, με τις οποίες αντιπαρατίθενται, για να αποκτήσουν ως οργανωμένη υποκουλτούρα, κύρος σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο για την ομάδα τους, γελοιοποιώντας παράλληλα την αντίπαλη.

Από πλήθος επιστημονικών μελετών, οι οποίες έγιναν σε πολλές χώρες διεθνώς υπάρχει μια γενική συμφωνία ως προς το προφίλ του “Χούλιγκαν” (Wallace. 1998): είναι άντρες (δεδομένου ότι οι γυναίκες αποτελούν λιγότερο από το 10% των θεατών στο γήπεδο), έφηβοι και νεαροί ενήλικες, οι οποίοι προέρχονται από την εργατική τάξη και γενικώς από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Επιπλέον, η δράση των νεαρών μειώνεται όσο μεγαλώνουν, ενώ η υπερεκπροσώπηση των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων, πιθανόν να οφείλεται στην αριθμητική τους υπεροχή μέσα στον γενικότερο πληθυσμό.

Οι Hooligans, γράφει ο Αυγερινός (2007 σ. 510), είναι ομάδες νεαρών, που επιδιώκουν φασαρίες και επιδίδονται σε βανδαλισμούς. Οι ίδιοι δηλώνουν ότι το “ποδόσφαιρο δεν τους ενδιαφέρει, σημασία έχει η δράση, η σύγκρουση και το ρήμαγμα”.

Υπάρχει πλήθος παραγόντων που σχετίζεται αιτιακά με τον χουλιγκανισμό, βάση βιβλιογραφίας, κυρίως από τον αγγλικό χώρο. Ένας τέτοιος παράγοντας είναι η κατανάλωση αλκοόλ (Gow P., Rookwood J., 2008), κάτι στο οποίο συμφωνεί και ο Ostrowsky (2016). Ωστόσο, ο Ostrowsky (2016) τονίζει, ότι απλώς η κατανάλωση αλκοόλ δεν δύναται να αποτελέσει από μόνη της έναν επαρκή επιστημονικά αιτιολογικό παράγοντα για να οδηγήσει σε χουλιγκανισμό, αλλά σχετίζεται περισσότερο με άλλους κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες, με τόπους και εκδηλώσεις, με την αστυνομία αλλά και το πλήθος.

Ο τρόπος δράσης των Χούλιγκαν είναι βίαιος και επιθετικός, προκαλούν φθορές σε δημόσια και ιδιωτική περιουσία, απειλούν την σωματική ακεραιότητα αντιπάλων ή και τρίτων εντός και εκτός γηπέδου. Σύμφωνα με την Μαλαγάρη (2009, σ.15) χαρακτηριστικό του χουλιγκανισμού είναι ότι αφενός δεν έχει ωφελμιστικό χαρακτήρα, με την έννοια του οικονομικού κέρδους, ενώ πολλές φορές εκδηλώνεται

⁷<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.570.3127&rep=rep1&type=pdf>

μόνο για την εκτόνωση και τη συναισθηματική αποφόρτιση των εμπλεκομένων. Αφετέρου χαρακτηρίζεται από την “ομαδική ανωνυμία”, κάτι που καθιστά την ποινική αντιμετώπιση του φαινομένου δύσκολη. Επιπρόσθετα, η Μαλαγάρη τονίζει στην διπλωματική της εργασία (σ.17-18), ότι αίτια χουλιγκανισμού και επιθετικότητας οπαδών είναι τόσο τα φαινόμενο ρατσισμού και εθνικισμού, όσο και ο φανατισμός των οπαδών.

Όντως, μετά το 2000 έχει αυξηθεί το φαινόμενο βίαιης συμπεριφοράς φιλάθλων με ρατσιστικά κίνητρα, σε διεθνείς αγώνες χωρών πχ Σερβία- Αλβανία 2014, ενώ έχουν υπάρξει και φαινόμενα υβριστικών ρατσιστικών χαρακτηρισμών από οπαδούς προς παίκτες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του παραπάνω συνιστά ο χαρακτηρισμός του επιθετικού παίκτη Μάριο Μπαλοτέλι ως πιθήκου, λόγω της αφρικανικής του καταγωγής και η προσφώνησή του ως “Νέγρο”⁸.

Από την άλλη, ο φανατισμός των Χούλιγκαν αποτελεί ενός είδους τυφλής λατρείας. Η ομάδα εκλαμβάνεται ως θρησκεία, το γήπεδο ως Ναός και ο χ, ψ παίκτης ως Θεός. Δεν αρκεί πλέον μόνο η αγάπη προς την ομάδα, αλλά κάτι πρέπει να γίνει με όσους δεν την υποστηρίζουν και προσπαθούν να τη βλάψουν. Οι αντίπαλες ομάδες αποτελούν κίνδυνο για την “θρησκεία” αυτή και πρέπει να απαξιωθούν και να ταπεινωθούν με όποιον τρόπο είναι εφικτό. Αυτού του είδους η βία, λοιπόν, πηγάζει από τη νοοτροπία του τυφλού οπαδού και τη λογική της μάζας στα γήπεδα, όπου η μάζα ενδιαφέρεται αποκλειστικά για την νίκη της ομάδας της και την οικειοποιείται σαν να πρόκειται για δικό της επίτευγμα (Δρίτσας και Παρασκευόπουλος:2017, σ 24) Κάποιες από τις αιτίες, που προκαλούν τον Χουλιγκανισμό σύμφωνα τους Δρίτσα και Παρασκευόπουλο (2017 Σ. 24-25), σχετίζονται κατά τρόπο συστηματικό α) με την εμπορευματοποίηση του ποδοσφαίρου, στα πλαίσια της οποίας επιδιώκεται η πάση θυσία νίκη της ομάδας, β) τον αθλητικό Τύπο, που με έμμεσο ή άμεσο τρόπο υποκινεί πολλάκις τον φανατισμό, γ) πιθανά λάθη των διαιτητών ή και την αντίδραση των παικτών στην σωστή εφαρμογή κάποια ποινής και δ) την ανωνυμία που προσφέρει το πλήθος, η οποία επιτρέπει σε άτομα να εκφραστούν με τέτοιο τρόπο, που δεν θα έκαναν σε άλλη περίπτωση.

Ο Παπαντωνίου Α. (2014 . σ12) υποστηρίζει ότι η βία που εμφανίζεται στον χώρο του αθλητισμού αποτελεί πρωτίστως ένα κοινωνικό πρόβλημα, το οποίο δεν είναι

⁸ Άλλα παραδείγματα
<https://www.onsports.gr/afieromata/story/473623/ratsismos-h-mastiga-poy-aplonetai-san-dixty-kai-sto-podosfairo-videos-photos>

γέννημα του αθλητισμού, αλλά μάλλον αποτέλεσμα κοινωνικών προβλημάτων, τα οποία μαστίζουν την κοινωνία και εκφράζονται σε χώρους με μαζική προσέλευση κόσμου.

1.3 Η Εμπορευματοποίηση του Ποδοσφαίρου

Ο σύγχρονος αθλητισμός είναι στενά συνδεδεμένος με τα ΜΜΕ, καθώς λόγω της απήχησης του, πέραν της φυσικής παρουσίας στα γήπεδα, ο κόσμος παρακολουθεί αγώνες μέσω τηλεόρασης, ενημερώνεται για τα νέα μέσω του τύπου γενικότερα και βρίσκεται σε συνεχή επαφή με τα τεκταινόμενα του αγωνιστικού χώρου. Σύμφωνα με τον Αυγερινό, “για την “κατανάλωση” αυτού του παραγόμενου αθλητικού προϊόντος οι θεατές καταβάλλουν κάποιο αντίτιμο και για αυτό έχουν σχετικές απαιτήσεις για την παρουσιαζόμενη ποιότητα του θεάματος. Κάτι που υποχρεώνει τους διοργανωτές να λαμβάνουν υπόψιν τους.” (2007:43)

Σύμφωνα με τη Μαλαγάρη (2009, σ.31), “εταιρείες, κυβερνήσεις, κοινωνικοί σχηματισμοί προσπαθούν αξιοποιώντας τον μηχανισμό της ταύτισης με την εκάστοτε ποδοσφαιρική ομάδα, να κερδίσουν προσεταιριζόμενοι την πελατεία του αθλήματος, γιατί οι τεράστιες μάζες των ανθρώπων που ασχολούνται με την μπάλα αποτελούν ταυτόχρονα τεράστιες και ως εκ τούτου κερδοφόρες αγορές”.

Στο γήπεδο πλέον δεν υπάρχει ο αγώνας μεταξύ δύο αντίπαλων ομάδων, αλλά δύο αντίπαλων ομίλων. Ο ποδοσφαιριστής θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελεί το ζωντανό παράδειγμα του “Αμερικανικού Ονείρου”, καθώς ανεξάρτητα από που προέρχεται κάποιος, πόσο φτωχός ή πλούσιος ήταν, εφόσον έχει ιδιαίτερο ταλέντο απορροφάται στον ποδοσφαιρικό χώρο. Έχουμε δει πλήθος ποδοσφαιριστών να προέρχεται από τις φαβέλες της Λατινικής Αμερικής, από λαϊκές γειτονιές και φτωχές οικογένειες και φτάνει να έχει λεφτά, δόξα και αναγνωρισιμότητα. Ίσως αυτός να είναι και ένας από τους λόγους που το κοινό ταυτίζεται με το ποδόσφαιρο, δηλαδή ότι είναι ένα άθλημα το οποίο εκφράζει το μεγαλύτερο ποσοστό ανθρώπων- τα χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα- και ως εκ τούτου να εκλαμβάνεται συχνά ως ένα “λαϊκό” άθλημα.

Ωστόσο στον πλουτισμό των ποδοσφαιριστών έχει συμβάλει η εμπορευματοποίηση του αθλήματος. Πλέον το άθλημα δεν θεωρείται από την κοινή γνώμη ως “καθαρό”, καθώς μεγάλο ρόλο στην διεξαγωγή και το αποτέλεσμα του αγώνα παίζουν τα

στοιχήματα. Επομένως, μπορεί να υποστηριχθεί, ότι τα οικονομικά συμφέρονται συντηρούν, αλλά και προκαλούν, το φαινόμενο του χουλιγκανισμού (Μαλαγάρη: 2009 , σ.32)

Ο φίλαθλος δεν αποζητά πλέον τη συμβολική ταύτιση με την ομάδα, και δεν του αρκεί η χαρά της νίκης *per se*. Ο ίδιος επενδύει χρήματα στην ομάδα του, την στηρίζει και έχει την απαίτηση εκείνη να κερδίσει, ούτως ώστε και ο ίδιος να πάρει μερίδιο από την νίκη της.

Η εμπορευματοποίηση των αθλημάτων στη μεταπολεμική περίοδο συνδέθηκε με την ανάδυση του φαινομένου της βίας στον αθλητισμό και προσέελκυσε το ενδιαφέρον επιστημόνων και ΜΜΕ (Ζαϊμάκης: 2005). Πιο συγκεκριμένα, όπως γράφει ο Ζαϊμάκης (2005), εκείνοι που ελέγχουν οικονομικά τα ποδοσφαιρικά σωματεία προέρχονται από την οικονομική ελίτ και παράγουν θέαμα, το οποίο επεκτείνεται και σε άλλες καταναλωτικές υπηρεσίες πχ. Στοιχήματα, σπόνσορες κλπ. Ο βασικός καταναλωτής είναι ο φανατικός οπαδός.

Οι υποστηρικτές του ποδοσφαίρου⁹ είναι, λοιπόν, ο πιο σημαντικός παράγοντας στην εμπορευματοποίησή του και σύμφωνα με τους Acet και Gumusgul (2016 σ.32) χωρίζονται σε θεατές, υποστηρικτές, φανατικούς οπαδούς και χούλιγκαν. Ο θεατής είναι αυτός που απλώς παρακολουθεί τους αγώνες όταν έχει ελεύθερο χρόνο, χωρίς να ανήκει σε κάποια οργάνωση. Οι υποστηρικτές, σε αντίθεση με τους θεατές, δεν βλέπουν μπάλα στον ελεύθερο χρόνο τους απλώς, αλλά ταυτίζονται με κάποια ομάδα ή κάποιο παίκτη, ενώ αποτελούν και έσοδο για την όποια ομάδα. Οι φανατικοί οπαδοί¹⁰ αποτελούν ακόμα πιο “πιστούς” οπαδούς και θα μπορούσε να πει κανείς ότι αποτελούν το στάδιο ανάμεσα στον υποστηρικτή και τον χούλιγκαν. Υπάρχει δηλαδή μία διαβάθμιση.

Κατά τον Αυγερινό (2007 σ. 597) τα ΜΜΕ παρουσιάζουν την βία στο ποδόσφαιρο ως ένα ευχάριστο, εύπεπτο γεγονός. Παρουσιάζεται αυτό, ως εκ τούτου, πολλές φορές με ελαφρότητα ως ψυχαγωγία.

⁹ Όπου ως υποστηρικτής μπορεί να θεωρεί ο απλός άνθρωπος που καταναλώνει το αθλητικό προϊόν (θέαμα, εισιτήρια, στοιχήματα, ρούχα και αξεσουάρ με το σήμα μιας ομάδας), ο φίλαθλος ή/ και ο φανατικός οπαδός.

¹⁰ Στο άρθρο των Acet και Gumusgul (2016), ο όρος που χρησιμοποιείται είναι το “fan”, από το αγγλικό “fanatic”.

1.4 Διεθνή Παραδείγματα Χουλιγκανισμού

Στην παρούσα υποενότητα, παρουσιάζονται κατά τρόπο συνοπτικό κάποια παραδείγματα χουλιγκανισμού, τα οποία έχουν απασχολήσει τη διεθνή κοινότητα. Συγκεκριμένα, τα κάτωθι περιστατικά προκύπτουν από μία σειρά ερευνών που εξέτασαν το φαινόμενο του χουλιγκανισμού, παρουσιάζοντας τόσο τους λόγους πρόκλησής του, όσο και τις συνέπειες του. Κάποια ενδεικτικά περιστατικά χουλιγκανισμού είναι τα εξής:

- 1964 – 24 Μαΐου: Lima, Περού. 318 οπαδοί σκοτώθηκαν και πάνω από 500 άτομα τραυματίστηκαν σε συμπλοκή κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα μεταξύ Αργεντινής και Περού ,για την πρόκριση στους Ολυμπιακούς Αγώνες στο Εθνικό Στάδιο της Λίμα (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1967 – 17 Σεπτεμβρίου: Kayseri Ataturk Stadium, στην ομώνυμη πόλη Kayseri, Τουρκία. Η συμπλοκή μεταξύ αντιπάλων φιλάθλων των ομάδων Kayserispor και Sivasspor, με τη χρήση όπλων και μαχαιριών είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 44 και τον τραυματισμό 600 ατόμων (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1971 – Cairo, Αίγυπτος. 48 άτομα σκοτώθηκαν και 50 τραυματίστηκαν όταν πλήθος οπαδών προσπάθησε να εισέλθει στο Zamalek Stadium σπάζοντας τα προστατευτικά κιγκλιδώματα και τον τοίχο (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1982 – Cali, Κολομβία. 24 άτομα σκοτώθηκαν και 250 τραυματίστηκαν σε συμπλοκή φανατικών οπαδών των ομάδων Deportivo Cali και America de Cali, οι οποίοι ήταν υπό την επήρεια αλκοόλ κατά τη διάρκεια του αγώνα (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1985 – 29 Μαΐου: Heysel, Βρυξέλλες, Βέλγιο. 39 οπαδοί (κυρίως Ιταλοί) σκοτώθηκαν και πάνω 400 άτομα τραυματίστηκαν σε συμπλοκή, σπάζοντας προστατευτικά κιγκλιδώματα πριν από την έναρξη του τελικού αγώνα ποδοσφαίρου για το ευρωπαϊκό κύπελλο μεταξύ των ομάδων Liverpool και Juventus (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1987 – 10 Μαρτίου: Tripoli, Λιβύη. Φανατικοί οπαδοί με μαχαίρια εισήλθαν και επιτέθηκαν σε θεατές κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα. Η άτακτη

φυγή είχε ως αποτέλεσμα τον θάνατο 20 ατόμων (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).

- 2001 – 9 Μαΐου: Accra Sports Stadium, Γκάνα. Λίγο πριν από τη λήξη του αγώνα μεταξύ των ομάδων Asante Kotoko και Hearts of Oak, οπαδοί ξήλωσαν και πέταξαν καθίσματα από τις εξέδρες. Η αστυνομία απάντησε με δακρυγόνα κατά του πλήθους. Ακολούθησε πανικός και άτακτη φυγή 70.000 θεατών. Όλες οι εξοδοί ήταν κλειστές, με αποτέλεσμα 127 να καταπλακωθούν και να πεθάνουν από ασφυξία και εκατοντάδες να τραυματιστούν (Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ :2016).
- 1991: Oppenheimer Stadium, Orkney, Νότιος Αφρική : Σε φιλικό αγώνα ανάμεσα στους Kaizer Chiefs και την Orlando Pirates, που έπειτα από λανθασμένη απόδοση γκολ από πλευράς του διαιτητή ξεκίνησαν αναταραχές στις κερκίδες και αυτό είχε ως αποτέλεσμα 43 νεκρούς, εκ των οποίων οι περισσότεροι ποδοπατήθηκαν (Δρίτσας και Παρασκευόπουλος: 2017, σ. 38-41).
- 1999 Manchester United – Olympic Marceille: Στα πλαίσια του Champions League, στο στάδιο Velodrome της Μασσαλίας, υπήρξε ρίψη αντικειμένων (μπαταριών, πλαστικών καθισμάτων, μπουκαλιών κλπ) απο τους οπαδούς της Μασσαλίας προς αυτούς της Μάντσεστερ, με αποτέλεσμα να τραυματιστούν αρκετοί και από τις δύο πλευρές. Η ασφάλεια του γηπέδου, ενώ άφηνε ανενόχλητους τους Γάλλους , εμποδίζε τους Άγγλους να αντιδράσουν και να πετάξουν πίσω τα αντικείμενα. Σε όλο αυτό ήρθε να προστεθεί και ένα γκόλ της Μασσαλίας, το οποίο είχε εν τέλει ως κατάληξη την συμπλοκή της ασφάλειας με τους οπαδούς της Μάντσεστερ, τον τραυματισμό κάποιων φιλάθλων και την έλευση αστυνομίας, η οποία αντικατέστησε την ιδιωτική ασφάλεια (King: 2001 σ.569).
- 2012 – 1 Φεβρουαρίου: Port Said, Αίγυπτος. Τα αιγυπτιακά μέσα ενημέρωσης ανέφεραν 73 θανάτους σε συμπλοκή μεταξύ φιλάθλων, μετά την απρόσμενη νίκη της Al-Masry's με 3–1 εναντίον της Al-Ahly. Οι οπαδοί χρησιμοποίησαν πέτρες και ξύλα στη συμπλοκή τους.
- Euro 2012 στον αγώνα Πολωνίας- Ρωσίας: Παρότι τέτοια φαινόμενα σε διεθνείς διοργανώσεις είναι σπάνια, λόγω της έντονης αστυνομικής παρουσίας, στο προκείμενο ματς συνελήφθησαν 184 φίλαθλοι πριν και μετά

τον αγώνα, με αφορμή την πορεία Ρώσων φιλάθλων προς το γήπεδο. Μεταξύ των 20 τραυματιών, οι 10 ήταν αστυνομικοί (Δρίτσας και Παρασκευόπουλος: 2017).

- 2014-Köln - FC Schalke : Πριν από τον αγώνα μεταξύ των δύο γερμανικών ομάδων στο πλαίσιο της Bundesliga, ξέσπασε μάχη μεταξύ των υποστηρικτών των δύο ομάδων με αποτέλεσμα αρκετούς τραυματισμούς (ένας εκ των οποίων ήταν σοβαρός) και συλλήψεις (Acet και Gumusgul :2016 σ. 33-34).
- 2014-Liverpool- Arsenal: Το περιστατικό αφορούσε δύο μεμονωμένους υποστηρικτές των αντιπάλων της ομάδας. Ξεκίνησε με λογομαχία και κατέληξε με τον σοβαρό τραυματισμό του Anthony Muteiha, υποστηρικτή της Λίβερπουλ, ο οποίος απεβίωσε στο νοσοκομείο (Acet και Gumusgul :2016).
- 2014-Fiorentina- Napoli: Πριν το ματς, τρεις υποστηρικτές της Νάπολης τραυματίστηκαν από πυροβολισμούς (Acet και Gumusgul :2016).
- 2014-Atletico Madrid- Deportivo: Πριν από τη διεξαγωγή του αγώνα, ξέσπασε καυγάς μεταξύ των οπαδών των δύο ομάδων, με αποτέλεσμα ένας να χάσει τη ζωή του και 13 να τραυματιστούν (Acet και Gumusgul :2016).
- 2014- Παναθηναϊκός- Ολυμπιακός: Μετά την είσοδο του Μαρινάκη¹¹ στο Στάδιο, ξέσπασε καυγάς μεταξύ των φιλάθλων του Παναθηναϊκού και της αστυνομίας, με αποτέλεσμα να απομακρυνθεί ο Μαρινάκης περικυκλωμένος από αστυνομικούς. Εξαιτίας αυτών των γεγονότων, το ελληνικό πρωτάθλημα Super League διεκόπη για μία εβδομάδα, ενώ η Ομάδα του Παναθηναϊκού τιμωρήθηκε με αφαίρεση πόντων. (Acet και Gumusgul :2016).
- Euro 2016 στη Γαλλία πριν από τον αγώνα Αγγλίας- Ρωσίας: οπαδοί των δύο ομάδων συγκρούστηκαν μεταξύ τους, αλλά και με τις αστυνομικές δυνάμεις. Επρόκειτο για μία σύγκρουση που κράτησε ωστόσο 2-3 μέρες και είχε προβληθεί πολύ από τον γαλλικό τύπο. Στα γεγονότα πριν τον αγώνα τραυματίστηκαν πέντε άνθρωποι και συνελήφθησαν άλλοι έξι (Δρίτσας και Παρασκευόπουλος: 2017).

¹¹ Ο Βαγγέλης Μαρινάκης είναι Έλληνας εφοπλιστής, επιχειρηματίας και πολιτικός. Από το 2010 έως το 2017 διετέλεσε ως πρόεδρος του Ολυμπιακού.

Τέλος, σύμφωνα με τα στατιστικά 37 αθλητικών οργανώσεων της έρευνας των Κατσαβούνη και Ρόζενμπεργκ (2016: 622) , οι οποίες κατέληξαν σε τραγωδία, το μεγαλύτερο ποσοστό (78,4%) διεθνώς αφορά σε ποδοσφαιρικούς αγώνες. Ο κύριος παράγοντας είναι οι κλειστές θύρες (40,5%) με αποτέλεσμα το ποδοπάτημα στην προσπάθεια διαφυγής μετά από επεισόδια στις κερκίδες, ενώ χουλιγκανισμός (δηλαδή, οι συμπλοκές μεταξύ φιλάθλων) έρχεται δεύτερος (19,0%). Άλλα αίτια, είναι τρομοκρατικά χτυπήματα ή ατυχήματα όπως πτώση εξέδρας, φωτιά κ.α.

2. Ερμηνευτικές Προσεγγίσεις του Χουλιγκανισμού

2.1 Μαρξιστικές Θεωρίες

Ο εκπρόσωπος των μαρξιστικών Θεωριών για το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού είναι ο Ian Taylor. Ο Taylor θεωρεί τον χουλιγκανισμό προϊόν των οικονομικοκοινωνικών αλλαγών στην Βρετανική Κοινωνία (Spraaij:2007 σ. 415-416). Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρητική προσέγγιση, το ποδόσφαιρο, παραδοσιακά, συνιστούσε ένα παιχνίδι συνυφασμένο με την εργατική τάξη και πρακτικά ο χουλιγκανισμός πρόκειται για μια αντίσταση της τελευταίας στην αστικοποίηση του παιχνιδιού της.

Αυτή η αστικοποίηση του ποδοσφαίρου είναι ένα γενικότερο φαινόμενο κατάρρευσης του ελεύθερου χρόνου της εργατικής τάξης, κάτι που έγινε εμφανές και σε άλλες δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου (Carnibella et al.: 1996 σ 33). Το ποδόσφαιρο, μέσω της εμπορευματοποίησής του, επέφερε την αποξένωση της εργατικής τάξης από το άθλημά της, αφού πλέον οι σύλλογοι διοικούνται από πλουσίους και οι παίκτες έχουν τεράστιες χρηματικές απολαβές.

Βλέπουμε ότι στην προσέγγιση του Taylor συμβαίνει ό,τι και με τις μαρξιστικές θεωρίες εξήγησης του εγκληματικού φαινομένου εν γένει. Ο παραβάτης δεν φέρει ο ίδιος ευθύνη καθώς “δεν είναι η ανθρώπινη φύση εκείνη που προκαλεί το έγκλημα, αλλά ο καπιταλισμός, ο οποίος παράγει εγωκεντρισμό, απληστία, και μια ληστρική ανθρώπινη συμπεριφορά.... Η επανάσταση αποτελεί μια μορφή αντιβίας και είναι γενικά αναγκαία και ηθικά δικαιολογημένη” (Χαίδου: 1996, σ.233)

Έτσι, μετατίθεται η ευθύνη από τον δράστη στο εξωτερικό “κακό”, τον καπιταλισμό. Σε αυτό το πλαίσιο, ο χούλιγκαν είναι ένας ήρωας που μάχεται για τα δικαιώματά του, τα οποία ο καπιταλισμός του καταστρατηγεί και μέσω της βίας κάνει εμφανή την οργή του. Ωστόσο, ακόμα και εάν δεχόμαστε ότι αυτό ισχύει για μεμονωμένες περιπτώσεις συμπλοκής Χούλιγκαν με την αστυνομία, η οποία εκφράζει την κρατική βία ή και ενάντια στους ποδοσφαιριστές της αντίπαλης ομάδας, οι οποίοι έχουν χρήμα και δόξα, δεν δύναται να εξηγήσει επαρκώς την πιο συνήθη μορφή συμπλοκής, εκείνη με τους παίκτες της αντίπαλης ομάδας, δεδομένου ότι προέρχονται αμφότεροι από το ίδιο κοινωνικό στρώμα και έτσι εκ των πραγμάτων δεν μάχονται ενάντια στον καπιταλισμό, αλλά αναμεταξύ τους.

Η προσέγγιση του Taylor έχει δεχτεί κριτική, διότι υπάρχουν αποδείξεις - ειδικά μετά το 1980- ότι οι συμμετέχοντες σε περιστατικά ποδοσφαιρικής βίας, δεν προέρχονται απαραίτητα από την εργατική τάξη, αλλά και από την μεσαία, ενώ και οι ίδιοι δεν βλέπουν τους εαυτούς τους ως ταξικούς επαναστάτες (Carnibella et al: 1996).

2.2 Η Σχολή του Leicester (θεωρία σχηματισμού)

Προχωρώντας στις θεωρίες για τον χουλιγκανισμό αξίζει να γίνει λόγος για την θεωρία του σχηματισμού, η οποία είναι ίσως η πιο γνωστή και εδραιωμένη θεωρία για αυτό το ζήτημα, ενώ παράλληλα αποτελεί βάση για τις μελέτες των θεωρητικών ερευνητών.

Εκφραστές της θεωρίας του σχηματισμού είναι ο Eric Dunning και οι συνεργάτες του από το Πανεπιστήμιο του Leicester. Βασικό επιχείρημα αυτής της θεωρίας είναι ότι αν και οι αξίες μιας πολιτισμένης συμπεριφοράς έχουν παρεισφρήσει στις κοινωνικές τάξεις της Ευρώπης, αυτό δεν συνέβη στα χαμηλότερα κλιμάκια της εργατικής τάξης στην Μεγάλη Βρετανία (Spraaij: 2007α σ. 416-417).

Ο χουλιγκανισμός εδώ εξηγείται βάσει της δομής αυτής της τάξης και της σχέσης της με το ποδόσφαιρο, δηλαδή αναφέρεται στην “έξαψη” της “μάχης” , καθώς για αυτές τις τάξεις η “πάλη” είναι μία από τις λίγες πηγές ενθουσιασμού. Η βία σε αυτές τις τάξεις είναι μέρος της πολιτισμικής τους ιδιαιτερότητας, που λειτουργεί ως αντίσταση και διάκριση απέναντι στα ανώτερα στρώματα, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει πως μόνο οι νέοι της εργατικής τάξης γίνονται χούλιγκαν. Ο Χουλιγκανισμός, σε αυτήν την περίπτωση είναι “μια ιστορικά εδραιωμένη πρακτική που συνδέεται με τα πιο σκληρά τμήματα της εργατικής τάξης, τα οποία αποτελούν τους συνηθέστερους παραβάτες στις πιο σοβαρές περιπτώσεις οπαδικού χουλιγκανισμού”.¹²

Η θεωρία του σχηματισμού οργανώθηκε γύρω από τέσσερις θεματικούς άξονες, κατά τον Ζαϊμάκη (2015), οι οποίοι είναι η διαδικασία της αθληματοποίησης, η αυξανόμενη κανονιοποίηση, η γραφειοκρατικοποίηση και η επαγγελματοποίηση των αθλημάτων και τέλος τον χουλιγκανισμό. Πιο σύγχρονα προστίθεται και ένας πέμπτος θεματικός άξονας, δηλαδή η σχέση ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και την κοινωνική οργάνωση του αθλητισμού.

Ωστόσο, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι η έρευνα της σχολής του Leicester, έλαβε χώρα στην Αγγλία, κάτι που εκ των πραγμάτων δεν την καθιστά καθολική, καθώς οι

κοινωνικές τάξεις της υπόλοιπης Ευρώπης διαφοροποιούνται. Επίσης, αμφισβητείται η εγκυρότητά της, για κάποιες εκ των μεθόδων που χρησιμοποίησε, καθώς μεγάλο

¹² Το υλικό προήλθε από αδημοσίευτη εργασία (Σημειώσεις μαθήματος “Κοινωνιολογία του Αθλητισμού”) με την ευγενική Παραχώρηση του καθηγητή Γιάννη Ζαϊμάκη.

μέρος των πορισμάτων προέρχεται από μεμονωμένες συμμετοχικές έρευνες παρατήρησης (Carnibella et al.:1996, σ. 40-41).

2.3 Θεωρία υποκουλτούρας

Σύμφωνα με τις θεωρία της υποκουλτούρας, κύριοι εκφραστές της οποίας είναι οι Clarke και Hall, ο χουλιγκανισμός δύναται να προκληθεί ως απότοκο απουσίας ελέγχου στους νέους της εργατικής τάξης από τον κοινωνικό περίγυρο, οι οποίοι μέσα από την βία εναντιώνονται κατά τρόπο συμβολικό στις συγκρούσεις και αντιφάσεις της ζωής τους. Αυτό, σε συνδυασμό με την προβολή της δράσης τους στα MME σε υπερθετικό βαθμό, ωθεί τους χούλιγκαν στην επιθυμία αυτοδιαφήμισης, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η δράση τους προϊόντος του χρόνου (Παππάς: 2016 σ.18-19)

Παραδείγματα τέτοιων υποκουλτούρων ήταν οι Teddy Boys, οι Mods, οι Skinheads, Punks κλπ. Συγκεκριμένα, για τους Skinheads, οι οποίοι αποτέλεσαν στην Μεγάλη Βρετανία ομάδα χούλιγκαν, η ενδυμασία τους (τζιν παντελόνια και μπότες), η σκληρότητα και ο ρατσισμός που επεδείκνυαν ήταν μια προσπάθεια για αποκατάσταση της συνοχής της κοινότητας, ενώ οι Mods με το εντελώς διαφορετικό τους στυλ (πουλόβερ, κοστούμι) αποζήτησαν κοινωνική άνοδο και απαγκίστρωση από την εργατική τάξη. (Carnibella et al.: 1996 σ. 34-35)

Για το θέμα της υποκουλτούρας έχουν γραφτεί πολλά και στον χώρο της εγκληματολογίας. Σύμφωνα με τον Cohen (1995, σ.25) όπως γράφει η Χάιδου (1996 σ.166) η εγκληματικότητα των ανηλίκων εμφανίζεται σε πλαίσια συμμορίας και δεν εξυπηρετεί κάποιον χρήσιμο σκοπό. Δεν είναι, δηλαδή, ωφελιμιστική. Αυτό βλέπουμε να είναι κάτι που ισχύει στην περίπτωση του χουλιγκανισμού καθώς, σε υλικό επίπεδο τουλάχιστον, οι χούλιγκαν δεν έχουν κάποιο όφελος.

2.4 Μεταμοντέρνα Προσέγγιση

Στα πλαίσια της μεταμοντέρνας προσέγγισης, με εκπρόσωπο της τον Steve Redhead, τίθεται το ζήτημα ότι ο χουλιγκανισμός πλέον δεν μπορεί να εξηγηθεί υπό το πρίσμα

του ηθικού πανικού¹³, καθώς ανάμεσα στο 1980 και το 1990 υπήρξαν σημαντικές αλλαγές στην “ανδρική ποδοσφαιρική κουλτούρα”, ο χουλιγκανισμός μετατράπηκε σε post- fandom, ¹⁴ και εισχώρησε στην όλη κουλτούρα των MME (Spraij: 2007, σ. 417).

Με την προσέγγιση του Redhead συμφωνεί και ο Giulianotti (1999), δηλαδή υποστηρίζει ότι πλέον ο χουλιγκανισμός είναι ένα μεταμοντέρνο φαινόμενο, στηριζόμενος στην μελέτη του για τον χουλιγκανισμό στην Σκωτία, όπου οι Σκωτσέζοι φίλαθλοι αποστασιοποιούνται από τους Άγγλους Χούλιγκαν, και βλέπουν στους εαυτούς τους μια πιο “φιλική” και θετική εκδοχή .

Κατά την Χαμαλέλη (2017, σ.10) οι Σκωτσέζοι φίλαθλοι “γνωρίζουν την κατασκευασμένη φύση των ποδοσφαιρικών οπαδών και την υπερβολή των MME, έτσι αναδιαμορφώνουν την ίδια τους την ταυτότητα και το πώς τους παρουσιάζουν τα Μέσα”, ενώ και οι Ιρλανδοί σε παιχνίδια εκτός έδρας δεν έχουν επιδείξει ακραίες συμπεριφορές, όπως αυτές των Άγγλων Χούλιγκαν. Πρόκειται για μια αλλαγή του θεσμού του χουλιγκανισμού – από την βία των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων και την συναισθηματική αποφόρτιση, στην κατασκευή του φαινομένου από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης- κατά τη μετανεωτερικότητα¹⁵.

Ωστόσο, βλέπουμε ότι αυτή η μεταμοντέρνα προσέγγιση δεν αποτελεί απαραίτητα πέρασμα του παραδοσιακού χουλιγκανισμού σε κάποιον σύγχρονο, καθώς δεν αποκλείει την συνύπαρξή τους. Επίσης, η έρευνα του Giulianotti, έγινε πάνω στους Σκωτσέζους φιλάθλους, συγκριτικά με τους Άγγλους, οπότε κατανοεί κανείς ότι δεν μπορεί να συμβάλλει σε κάποιου είδους καθολικής εξήγησης του φαινομένου του Χουλιγκανισμού.

¹³ Ηθικός πανικός είναι η κατάσταση του φόβου που εξαπλώνεται σε μεγάλος μέρος μιας κοινωνίας, για κάποιο κακό που βλάπτει την κοινωνική ευμάρεια και σνήθως είναι προϊόν των MME.

¹⁴ Για τον όρο post- fandom δεν υπάρχει ακριβής μετάφραση. Fandom είναι όλα τα άτομα που αποτελούν υποστηρικτές μιας κατάστασης. (πχ. Σειράς βιβλίων, ταινιών, του ποδοσφαίρου εν γένει ή κάποιας ομάδας πιο ειδικά). Με το post βλέπουμε ότι αναφέρεται σε μεταγενέστερους υποστηρικτές.

¹⁵ Η μετανεωτερικότητα είναι η εποχή περί τα τέλη του 20^{ου} αιώνα- αρχές 21^{ου} αιώνα, η οποία ταυτίστηκε ιδεολογικά με το φιλοσοφικό ρεύμα του μεταμοντερνισμού, το οποίο κάνει λόγο για τις θεσμικές αλλαγές αυτής της περιόδου.

3. Ο Χουλιγκανισμός στην Μεγάλη Βρετανία, την Ολλανδία και το Βέλγιο

3.1 Ο Χουλιγκανισμός στη Μεγάλη Βρετανία

Παρόλο που ο χουλιγκανισμός είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο και πολλές χώρες , όπως πχ. η Ιταλία, η Ολλανδία, η Βραζιλία κα., μαστίζονται από αυτό, η Μεγάλη Βρετανία και δη η Αγγλία, έχει υποστηριχθεί ότι αποτελεί τη γενέτειρα του φαινομένου. Επίσης, στο έδαφός της παρουσιάστηκαν κατά τρόπο εντονότερο και συστηματικότερο τέτοιου είδους δραστηριότητες.

Ήδη από τον 13ο αιώνα το ποδόσφαιρο υπήρξε στην Αγγλία και χαρακτηριζόταν ως ένα ιδιαίτερα βίαιο άθλημα εξαιτίας των συγκρούσεων των φιλάθλων, οι οποίοι προέρχονταν αποκλειστικά από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα (Παππάς: 2016). Εκείνη την εποχή, το ποδόσφαιρο ήταν ένα άθλημα με το οποίο απασχολούνταν οι νέοι, σε περιόδους αργιών και αποτελούσε έναν τρόπο να λύσουν τις μεταξύ τους διαφορές. Οι νέοι συμμετείχαν τόσο ως παίκτες όσο και ως θεατές και το ποδόσφαιρο είχε τον τοπικό χαρακτήρα της γειτονιάς ή του χωριού –πόλεως.

Ωστόσο, το πρώτο περιστατικό Χουλιγκανισμού, σύμφωνα με τον Παππά (2016) κατεγράφη πρώτη φορά το 1846, οπότε υπήρξε συμπλοκή φιλάθλων με αστυνομικούς σε κάποιο Ντέρμπυ της Μεγάλης Βρετανίας. Στα περιστατικά χουλιγκανισμού διαπιστώνεται μείωση στην περίοδο του μεσοπολέμου. Όμως μετά το 1960, όταν ο κόσμος είχε αρχίσει να ανακάμπτει από τις πληγές του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και τα ραδιο-τηλεοπτικά μέσα και ο Τύπος δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον όχι μόνο για το παιχνίδι, αλλά και για τον χουλιγκανισμό. Με αυτόν τον τρόπο, άρχισαν να πληθαίνουν εκ νέου και τα περιστατικά ποδοσφαιρικής βίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο Βρετανός οπαδός να ταυτιστεί με τον Χούλιγκαν. Αυτός ήταν και ο λόγος που ο χουλιγκανισμός, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενη ενότητα, ήταν γνωστός ευρέως και ως “Αγγλική Ασθένεια” (Carnibella et al :1996 σ.24).

Ο Χουλιγκανισμός των Βρετανών και συγκεκριμένα των Άγγλων φιλάθλων συνεχίστηκε και στα τέλη του 20ού αιώνα με αρχές 21ου αιώνα σε διεθνές επίπεδο, με οπαδούς της εθνικής ομάδας της Αγγλίας¹⁶ να επιδίδονται σε τέτοιου είδους

¹⁶ Τόσο στο Ευρωπαϊκό πρωτάθλημα, όσο και στο Παγκόσμιο η Μεγάλη Βρετανία εκπροσωπείται από τις εθνικές ομάδες της Αγγλίας, της Σκωτίας, της Βόρειας Ιρλανδίας και της Ουαλίας. Δεν υπάρχει

πράξεις. Ορισμένα παραδείγματα είναι, το 1998 στο Παγκόσμιο Κύπελλο στη Γαλλία, το 2000 στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα, το 2001 στο Μόναχο, το 2002 στην Σλοβακία, το 2006 στην Κολωνία και στη Στουτγάρδη κα. πάντα με πρωταγωνιστές τους Άγγλους οπαδούς- χούλιγκαν (Τσουκαλά κ.α. :2016, σ.37)

Στο βρετανικό ποδόσφαιρο, όπως εξάλλου και σε άλλες χώρες, ο χουλιγκανισμός πολλές φορές χαρακτηρίζεται από το ρατσισμό, κυρίως εναντίων μαύρων παικτών με τη ρίψη μπανανών στο γήπεδο και με το να κάνουν ήχους πιθήκων, ειδικά το διάστημα μεταξύ 1970-1980, ενώ αυτό ακόμα συμβαίνει (Deriemaeker A., De Maere D : 2016 σ.5). Ένα χαρακτηριστικό περιστατικό αποτελεί η πυρκαγιά του Deptford¹⁷ το 1981, όπου σκοτώθηκαν δεκατρείς μαύροι έφηβοι και από το γήπεδο του Millwall ακουγόταν το ακόλουθο σύνθημα :

“We all agree, Niggers burn better than petrol”

(όλοι συμφωνούμε, οι νέγροι καίγονται καλύτερα από τη βενζίνη)

Έχουν υπάρξει σαφώς και άλλα παρόμοια περιστατικά σε διάφορες αθλητικές οργανώσεις, που χαρακτηρίζονται από βαθιά ρατσιστικό περιεχόμενο. Η επιλογή του συγκεκριμένου, ωστόσο, έγινε, αφού τούτο συνιστά ίσως από τα πιο σκληρότερα και συνταρακτικά.

Προχωρώντας στο ερευνητικό κομμάτι, ο Τριβυζάς (1981) στην έρευνά του, εξετάζει τις ποινές που επιβάλλονται σε όσους καταδικάζονται για πράξεις χουλιγκανισμού στην Μεγάλη Βρετανία και εάν οι χούλιγκαν αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια, συγκριτικά με άλλους που πράττουν τις ίδιες παραβάσεις σε άλλα πλαίσια.

Τα δεδομένα της έρευνας βασίζονται σε αρχεία της Scotland Yard, του Pearl House¹⁸ και διαφόρων κατά τόπους Μητροπολιτικών αστυνομικών τμημάτων. Περιλαμβάνουν γεγονότα καταγεγραμμένα σε μηνύσεις, σε βιβλία συμβάντων των αστυνομικών τμημάτων και άλλα έγγραφα. ¹⁹ Πρόκειται για 572 περιστατικά χουλιγκανισμού ανάμεσα στο 1974-1976 τα οποία συγκρίθηκαν με 306 περιστατικά βίας σε πολιτικές

δηλαδή εθνική ομάδα Μεγάλης Βρετανίας. (βλ. στην επίσημη ιστοσελίδα της Fifa <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/>)

¹⁷ Το Deptford είναι μια περιοχή του νοτιο-ανατολικού Λονδίνου. Η πυρκαγιά ξέσπασε σε διαμέρισμα, ωστόσο τα αίτια παραμένουν άγνωστα, με τις αρχές να μην αποκλείουν βομβιστική επίθεση με ρατσιστικά κίνητρα. Εκείνη την περίοδο υπήρχε μεγάλη ένταση μεταξύ ακροδεξιών ομάδων και της μαύρης κοινότητας της περιοχής (Fryer, P. : 1984 , σ.398)

¹⁸ Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι στην έρευνα του Τριβυζά δεν αναφέρει τι είναι το Pearl House, ενώ δεν βρέθηκε κάποιο αποτέλεσμα ούτε κατά την περιήγηση στο διαδίκτυο.

¹⁹ Ουσιαστικά, έγινε μελέτη όσον υποθέσεων χουλιγκανισμού μπήκαν στο σύστημα ποινικής αντιμετώπισης, είτε με τη σύλληψη κάποιου χούλιγκαν, είτε με μηνύσεις από τρίτους.

διαδηλώσεις και 399 παραβάσεις ατομικού χαρακτήρα. Για την επεξεργασία των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πακέτο SPSS.

Τα ποσοτικά στοιχεία που προκύπτουν είναι ότι στο 80.% των περιστατικών χουλιγκανισμού επιβλήθηκε πρόστιμο, με ελάχιστα περιστατικά να έχουν πάρει τον δρόμο της ποινικής δικαιοσύνης. Συγκεκριμένα μόνο 13 εξ αυτών (2,8%), όπου τα τέσσερα ήταν ποινές φυλάκισης για επίθεση κατά αστυνομικού, εξύβριση αστυνομικού και απειλή, κλοπή .

Στις ομάδες ελέγχου, ναι μεν το μεγαλύτερο ποσοστό τιμωρήθηκε και αυτό με πρόστιμο, όμως το ποσοστό είναι συγκριτικά μικρότερο από αυτό όσων καταδικάστηκαν για πράξεις χουλιγκανισμού, ανερχόμενα στο 67% και 66% αντίστοιχα. Η έρευνα του Τριβυζά ωστόσο, δεν αναφέρει τις φυλακίσεις που τυχόν επιβλήθηκαν. Όμως αναφέρει ότι υπήρξαν στις άλλες περιπτώσεις (δηλαδή στις πολιτικές διαδηλώσεις και στις βανδαλιστικές πράξεις μεμονωμένων ατόμων) απλώς προσαγωγές στο τμήμα.

Στην έρευνα του Τριβυζά διαψεύστηκε η αρχική του υπόθεση, καθώς σύμφωνα με τα δεδομένα περισσότερη αυστηρή φαίνεται να είναι η αντιμετώπιση στους Χούλιγκαν στην Αγγλία εκείνη την περίοδο, παρά σε μεμονωμένους βανδαλιστές ή διαδηλωτές. Επίσης φαίνεται από την έρευνα ότι επιβλήθηκαν μεγαλύτερα πρόστιμα στους χούλιγκαν από ότι στις ομάδες ελέγχου.

Μία δεύτερη έρευνα για το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού στην Μεγάλη Βρετανία είναι η έρευνα σειράς των Piquero et al (2014), στην οποία έγινε παρακολούθηση 411 αγοριών από την ηλικία των 8 ετών ²⁰ μέχρι την ύστερη ενηλικίωσή τους (Συγκεκριμένα από το 1961 έως το 1994). Αρχικά όλα τα παιδιά την περίοδο 1961-1962 έμεναν σε εργατικές περιοχές του δυτικού Λονδίνου. Η παρακολούθηση της πορείας τους έγινε σε πρώτο χρόνο μέσα από τα σχολεία που φοιτούσαν. Στο 94% των περιπτώσεων τουλάχιστον ο ένας από τους δύο γονείς (συνήθως ο πατέρας) ήταν εργάτης, ενώ το 87% των αγοριών ήταν λευκοί Βρετανικής καταγωγής. Από την ενηλικίωσή τους έως το 1994, οι το μεγαλύτερο μέρος των δεδομένων που αφορούσε την παραβατικότητά τους, αντλήθηκε από τα αρχεία της Scotland Yard ενώ για τα 32 αγόρια που είχαν μεταναστεύσει στο εξωτερικό ζητήθηκε άδεια από την εκάστοτε χώρα. Η συλλογή των στοιχείων ολοκληρώθηκε το 2011 όπου οι άντρες πλέον ήταν 57 ετών.

²⁰ Βάσει μαθηματικών τα παιδιά αυτά είχαν γεννηθεί το 1953-1954).

Στην ηλικία των 18 τα αγόρια ρωτήθηκαν εάν ήταν οπαδοί κάποιας ομάδας και εάν πήγαιναν στο γήπεδο τα τελευταία δύο χρόνια. Από αυτούς τα 226 (55%) είπαν ότι πήγαιναν, όμως μόνο το 43,15% είχε εμπλακεί σε περιστατικά χουλιγκανισμού. Στη συνέχεια, μελετήθηκαν κάποιες συμπεριφορές, οι οποίες σχετίστηκαν με τον χουλιγκανισμό και διαπιστώθηκε ότι οι Χούλιγκαν είχαν με γαλύτερη εμπλοκή σε ποσοστό 80% σε ομαδικά παιχνίδια στην ηλικία των 16, το 23% έδειχνε σημάδια παρορμητισμού κατά την ενηλικίωσή του, το 46% ήταν καπνιστές ενώ το 30% έπινε αλκοόλ. Αντίθετα τα σχετικά ποσοστά σε όλα αυτά ήταν μικρότερα για τους μη χούλιγκαν (79%, 20%, 40% και 25% αντίστοιχα) Επίσης, στην έρευνα από την μελέτη των ποινικών μητρώων των ανδρών, διαπιστώθηκε ότι όσοι είχαν εμπλακεί σε περιστατικά οπαδικής βίας, είχαν μεγαλύτερο αριθμό καταδικών σε σχέση με τους μη-χούλιγκαν, και ως εκ τούτου συμπεραίνεται ότι οι νεαροί χούλιγκαν, σε σχέση με τους μη χούλιγκαν, έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν κάποιο έγκλημα μελλοντικά.

Τέλος, σε μία Τρίτη έρευνα των Rookwood και Pearson (2010) από το 1995 έως το 2010, εξετάζεται η θετική εικόνα που έχουν οι οπαδοί για τους χούλιγκαν. Η έρευνα καταδεικνύει ότι οι Χούλιγκαν θεωρούνταν από τους μη χούλιγκαν, να έχουν τον ρόλο του αντιπερισπασμού, της προστασίας και της φήμης, ενώ ακόμα και όταν οι απλοί οπαδοί εξέφρασαν δυσαρέσκεια για τους χούλιγκαν, αυτό έγινε για πρακτικούς και όχι για ηθικούς λόγους.

Ειδικότερα, η έρευνα αυτή βασίστηκε σε πλήθος εθνογραφικών μελετών, οι οποίες έγιναν στους οπαδούς στην Αγγλία, των ομάδων Liverpool, Manchester United, Cardiff City, Blackpool και της Εθνικής Ομάδας και από δείγμα μικρότερων ερευνών σε οπαδούς των Cambridge United, Darlington, Torquay United και Wrexham.

Η ποιοτική αυτή έρευνα διαπίστωσε ότι πολλοί από τους ερευνώμενους οπαδούς, όχι μόνο δεν αφόρισαν τον χουλιγκανισμό, αλλά ήταν θετικά προσκείμενοι προς αυτόν. Οι λόγοι ήταν δύο.

Καταρχάς, σύμφωνα με τους απλούς οπαδούς, σε πολλά ματς υπάρχουν αντίπαλοι οπαδοί οι οποίοι επιθυμούν τη σύγκρουση μαζί τους, ως εκ τούτου είναι ασφαλέστερο για αυτούς να υπάρχει η οργανωμένη ομάδα χούλιγκαν που θα τους προστατεύσει. Ο χαρακτήρας αυτής της πρακτικής είναι διττός. Αφενός ο χούλιγκαν θα λειτουργήσει ως αντιπερισπασμός απομακρύνοντας τους αντιπάλους από τον απλό οπαδό, αφετέρου λειτουργεί προστατευτικά. Ο δεύτερος λόγος αφορά την φήμη της ομάδας. Πολλοί από τους οπαδούς υποστήριξαν ότι το να έχουν μια δική τους ομάδα

χούλιγκαν, έδινε κύρος στην ποδοσφαιρική ομάδα τους.

Ωστόσο, αυτές τις απόψεις δεν τις συμμερίζονταν όλοι οι οπαδοί. Παρόλον ότι δεν καταδίκασαν ηθικά τον χουλιγκανισμό, θεώρησαν ότι δημιουργεί προβλήματα με τις αρχές επιβολής του νόμου, τα οποία βλάπτουν τα συμφέροντά τους.

3.2 Ο Χουλιγκανισμός στην Ολλανδία

Το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού, δεν έχει απασχολήσει όπως ήδη έχει αναφερθεί μόνο την Μεγάλη Βρετανία. Εμφανίζεται και στην Ολλανδία περί το 1970 και διακρίνεται από την έντονη βία του με τη χρήση αυτοσχέδιων όπλων και άλλων επικίνδυνων αντικειμένων (πχ. Μαχαίρια, μπουκάλια κλπ). Οι συμπλοκές δεν λαμβάνουν χώρα στο γήπεδο ή κατά τη διάρκεια του αγώνα, αλλά πριν ή μετά και περιμετρικά του γηπέδου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον βανδαλισμό ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας και τη λεηλασία τους (Παππάς:2016 σ. 13).

Με βάση τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί, ο χουλιγκανισμός στην Ολλανδία έχει κοινά σημεία με τον χουλιγκανισμό στην Μεγάλη Βρετανία, δεδομένου ότι στις αρχές του επρόκειτο για δραστηριότητα των χαμηλών κοινωνικών τάξεων. Ωστόσο, μετά την προβολή του από τα ΜΜΕ εμπλέκονται και άτομα των μεσαίων τάξεων, με αποτέλεσμα αντί να είναι ένα τοπικό φαινόμενο - γειτονιά εναντίον γειτονιάς- να πάρει εθνική διάσταση, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει απαραίτητα αύξηση της εγκληματικότητας γενικά στην Ολλανδία (Stokvis R:1991) ²¹.

Πριν τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο τα περιστατικά χουλιγκανισμού ήταν σποραδικά και μεμονωμένα (Giulianotti et al :1994 σ.170). Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 όπου και εμφανίζεται τυπικά ο χουλιγκανισμός στην Ολλανδία, ο κύριος αποδέκτης των πυρών ήταν ο διαιτητής λίγο πριν ή αμέσως αφότου σφυρίξει τη λήξη του αγώνα, ενώ πολύ σπάνια οι οπαδοί στρέφονταν εναντίων των οπαδών της άλλης ομάδας. Πρακτικά, ήταν η συμπεριφορά των παικτών²² που ωθούσε τους οπαδούς στη βία,

²¹ Για την συγκεκριμένη πηγή χρησιμοποιήθηκε Google translate στα αγγλικά, καθώς το αρχικό κείμενο ήταν στα ολλανδικά. Η μετάφραση του τίτλου είναι "Football Vandalism in the Netherlands".

²² Συγκεκριμένα, ήταν σύνηθες οι παίκτες να μην συμμορφώνονται με τις υποδείξεις του διαιτητή, ακόμα κι όταν η παράβαση του κανόνα ήταν ολοφάνερη, ενώ δεν δίσταζαν να δείχνουν και οι ίδιοι επιθετική συμπεριφορά προς τους αντιπάλους τους.

και ο μόνος λόγος ήταν η νίκη ή η ήττα της ομάδας.²³ Με την πάροδο του χρόνου, ο χουλιγκανισμός στην Ολλανδία έγινε όλο και πιο βίαιος, όλο και πιο εκτεταμένος.

Μία έρευνα για τον χουλιγκανισμό στην Ολλανδία, είναι η έρευνα παρατήρησης του Adang (2011) την περίοδο 1986-1989. Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από 60 περιστατικά χουλιγκανισμού στον χώρο των γηπέδων (συγκεκριμένα εκτός των γηπέδων) κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικών αγώνων. Η παρατήρηση έγινε επιτόπια, με τον ερευνητή να περπατάει περιμετρικά και να καταγράφει τα γεγονότα με βιντεοκάμερα και κασετόφωνο. Η παρατήρηση ξεκινούσε σε κάθε περίπτωση λίγα λεπτά πριν αρχίσουν τα γεγονότα και τελείωνε με την λήξη τους.

Στα περιστατικά αυτά οπαδική βία υπήρξε στο 92% των περιπτώσεων, ενώ από τους παριστάμενους οπαδούς το 66% είχαν έρθει από μακριά, και το 34% ήταν τοπικοί. Επίσης παρατηρήθηκε ότι η πρώτη βίαιη συμπεριφορά εκδηλώθηκε από τις αστυνομικές αρχές σε 79 περιπτώσεις, ενώ οι αντίστοιχες των χούλιγκαν ανήλθαν σε 290 περιπτώσεις.

Οι οπαδοί επιδίδονταν συχνά σε προσβλητική συμπεριφορά εναντίων αντίπαλων φιλάθλων ή της αστυνομίας και το 99% από αυτούς ήταν άνδρες. Η πιο συχνή πρακτική βίαιης συμπεριφοράς ήταν η ρίψη αντικειμένων σε άλλες ομάδες. Η φυσική βία και ο βανδαλισμός ήταν σπανιότερος. Το 45% των επιθέσεων ήταν εναντίον των αντίπαλων οπαδών, το 25% εναντίον της αστυνομίας, το 20% εναντίον του διαιτητή και των παικτών και το 10% εναντίον αντικειμένων (φράχτες, τραίνα κλπ).

Σχεδόν σε όλα τα περιστατικά (95%) καταγράφηκε η αφορμή για το ξεκίνημά τους. Το 14% των περιστατικών ξεκίνησε εξαιτίας κάποιου γεγονότος στον χώρο παιχνιδιού (κάποιο γκολ, κάποια κόκκινη κάρτα), το 12% σε αγωνιστικό πλαίσιο (εξαιτίας κάποιου γκολ, εξαιτίας κάποιας απόφασης της διαιτησίας σε βάρος της χ, ψ ομάδας κλπ), το 11% προκλήθηκε από την αστυνομία, ενώ το 9% είχε ως αφορμή την προκλητική συμπεριφορά των οπαδών της αντίπαλης ομάδας. Στα περιστατικά συμπλοκής των οπαδών με τους αστυνομικούς, οι αστυνομικοί ήταν υπεύθυνοι για το 71% των περιπτώσεων, ενώ στα περιστατικά ρίψης αντικειμένων σε άλλα αντικείμενα σε ποσοστό 5% αιτία ήταν οι πιεστικές αστυνομικές πρακτικές.

²³ Θα μπορούσαμε να πούμε ότι εδώ βλέπουμε τη κοινωνικογνωστική θεωρία του Bandura στην πράξη. Πρακτικά μέσω της παρατήρησης της βίας από τους αθλητές, οι θεατές οδηγούνται σε βία καθώς απεμπλέκονται “από τις προδιαγραφές αξιολόγησης” και ως εκ τούτου αποκτούν “τη δυνατότητα να κάνουν πράγματα τα οποία κανονικά δεν θα έκαναν εξαιτίας εσωτερικών ηθικών κυρώσεων”. Επιπλέον, βάση της θεωρίας του Bandura “Οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν απλώς και μόνο παρατηρώντας τις συμπεριφορές άλλων” (Cevrone D., Pervin L: 2013 σ. 589-599).

Από άλλες ποσοτικές έρευνες αναφέρονται τα εξής. Σε μια ετήσια βάση από το 2000-2003, οι συλλήψεις για τον χουλιγκανισμό στην Ολλανδία κυμαίνονταν από 1107- 1840 . Συγκεκριμένα το 2000 έγιναν 1107 συλλήψεις, το 2001 1840 συλλήψεις, το 2002 1558 συλλήψεις και το 2003 1617 συλλήψεις (Spraaij: 2007 β). Αντίθετα, για τις ίδιες χρονιές στην Μεγάλη Βρετανία το 2000 υπήρξαν 3391 συλλήψεις, το 2001 2977 συλλήψεις, το 2002 3373 συλλήψεις και το 2003 3124 συλλήψεις (Martinez J: 2016 σ.29).

Αυτές τις χρονιές ο πληθυσμός στο Ηνωμένο Βασίλειο ανερχόταν στα 58.92 εκατομμύρια ανθρώπων, ενώ στην Ολλανδία στο 15.92 εκατομμύρια²⁴, το οποίο και στις δύο περιπτώσεις τα περιστατικά οπαδικής βίας, σε ποσοστό μεταφράζεται σε 0,01% του γενικού πληθυσμού και τις τέσσερις χρονιές. Για το Βέλγιο δεν βρέθηκαν αντίστοιχα στατιστικά.

3.3 Ο Χουλιγκανισμός στο Βέλγιο

Τα περιστατικά χουλιγκανισμού στο Βέλγιο φαίνεται ότι συνδέονται με τις τέσσερις μεγάλες ποδοσφαιρικές ομάδες , τις FC Anderlecht, Club Brugge, Antwerp και Standard Liege, και λαμβάνουν χώρα κυρίως εκτός έδρας (Παππάς:2016 σ. 13).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η τραγωδία του Χέντσελ²⁵, η οποία αποτελεί σημείο αναφοράς όλης σχεδόν της βιβλιογραφίας περί Χουλιγκανισμού. Συγκεκριμένα στις 29 Μάη του 1980 στον αγώνα της Λίβερπουλ και της Γιουβέντους για το κύπελλο Πρωταθλητριών ομάδων Ποδοσφαίρου, που διεξήχθη στο γήπεδο Hazel , στις Βρυξέλλες, οι Ιταλοί οπαδοί συμπίεστηκαν σε τοίχο από Άγγλους οπαδούς, κάτι που επέφερε κατάρρευση του τοίχους, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους 39 άνθρωποι και εκατοντάδες να τραυματιστούν (400-600) .

Η συγκεκριμένη τραγωδία, αν και δεν προκλήθηκε από Βέλγους, ήταν ίσως το μεγαλύτερο επεισόδιο ποδοσφαιρικής βίας που είδε η χώρα και είχε ως αποτέλεσμα να ληφθούν αυστηρά μέτρα αστυνόμευσης κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικών αγώνων, με ένα εξ αυτών την απαγόρευση εισόδου σε “σεσημασμένους οπαδούς” (Παππάς: 2016).

²⁴ <https://www.populationpyramid.net/united-kingdom/2000/>

²⁵ Παραθέτω οπτικό υλικό που δείχνει τι ακριβώς είχε συμβεί
<https://www.youtube.com/watch?v=v50STmvf1AQ>

Στην έρευνα των Van Limbergen et al (1987) για τον χουλιγκανισμό στο Βέλγιο μελετήθηκε το φαινόμενο τα έτη 1986-1987 για τις ομάδες Anderlecht, Antwerp, Bruges, Standart Liege, που όπως ήδη προείπαμε, οι οπαδοί της είναι υπαίτιοι για τα όποια περιστατικά χουλιγκανισμού στη χώρα.

Τα στοιχεία συλλέχθηκαν από την μέθοδο της συμμετοχικής παρατήρησης, συνεντεύξεις με αυτοαποκαλούμενους χούλιγκαν, κρατικά αρχεία και υλικό από τα ΜΜΕ και τον Τύπο. Από τα 360 ποδοσφαιρικά παιχνίδια που μελέτησαν, μόνο το 31% είχε κάποιο περιστατικό χουλιγκανισμού, εκ των οποίων τα περισσότερα ήταν ήπιας μορφής. Ωστόσο σε ένα ποσοστό 9,5% υπήρξαν πιο σοβαρά περιστατικά μεταξύ των αντίπαλων φιλάθλων με αποτέλεσμα σοβαρές υλικές καταστροφές, τραυματισμούς και συλλήψεις.

Επίσης, από την μελέτη προέκυψε ότι το μεγαλύτερο μέρος ήταν νέοι 18-23 ετών, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου με βιοποριστικά προβλήματα που αναζητούσαν την κοινωνική αναγνώριση και καταξίωση μέσα από την ομάδα τους. Κάθε νίκη τους έκανε να νιώθουν σημαντικοί, ενώ έπρεπε να κάνουν αισθητή την παρουσία τους με πιο σκληρό τρόπο.

4. Η Αντιμετώπιση του Φαινομένου

Για την αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα έχουν ληφθεί διάφορα μέτρα τόσο στο επίπεδο της πρόληψης, όσο και της αντιμετώπισης στις τρεις ερευνώμενες χώρες.

Επίσης, η Διεθνής Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (FIFA), αλλά και η Ένωση Ευρωπαϊκών Ποδοσφαιρικών Ομοσπονδιών (UEFA), στα πλαίσια διεξαγωγής αγώνων έχουν θέσει κανόνες, των οποίων οι παραβάσεις επιφέρουν κυρώσεις.

Στα αίτια που παρουσιάζει στην έρευνά του ο Ostrowsky (2016) βάση διεθνούς βιβλιογραφίας,²⁶ ακόμα και το πώς θα τοποθετηθεί το άτομο σε κάποιον χώρο παίζει ρόλο. Συγκεκριμένα, έχει παρατηρηθεί ότι η πιθανότητα βιαιότητας μειώνεται όταν κάθονται οι οπαδοί, συγκριτικά με το όταν είναι όρθιοι, όπως και με το να βρίσκονται οι οπαδοί αντίπαλων ομάδων σε ξεχωριστές κερκίδες, ακόμη κι αν πρόκειται για φιλικά ματς. Επίσης, εάν υπερισχύουν κατά πολύ φίλαθλοι της μίας ομάδας, μειώνεται η πιθανότητα επεισοδίων ποδοσφαιρικής βίας. Στη Μεγάλη Βρετανία μάλιστα, αυτό έγινε πράξη και όντως υπήρξαν θετικά αποτελέσματα, καθώς δημιουργήθηκε μια εικόνα “τάξης” (Παππάς:2016 σ.29)

Ακόμα στην Αγγλία λήφθηκαν αυστηρά μέτρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση του Χουλιγκανισμού. Σε αυτό βοήθησαν τα κλειστά κυκλώματα αστυνόμευσης CCTV, καθώς με αυτόν τον τρόπο ο Χούλιγκαν δεν μπορεί πια να κρυφτεί στην ανωνυμία του πλήθους. Παράλληλα αυξήθηκε και η αστυνόμευση, τόσο στους χώρους των γηπέδων, όσο και ως συνοδεία οργανωμένων οπαδών (Παππάς: 2016 σ.29-31). Επιπλέον, ένα μέτρο που υφίσταται σε Βέλγιο και Αγγλία, είναι η δημιουργία “προφίλ” σεσημασμένων Χούλιγκαν, στους οποίους και απαγορεύεται η είσοδος στον χώρο του γηπέδου.

Όσον αφορά την αστυνόμευση, έρευνες έχουν καταδείξει ότι η υπερβολικά επιθετική αστυνομική συμπεριφορά μπορεί να προκαλέσει περιστατικά βίας μεταξύ των φιλάθλων (Ostrowsky 2016). Γενικά, η αύξηση της αστυνόμευσης δεν φαίνεται να έχει λειτουργήσει αποτρεπτικά, αλλά αντίθετα πολλές φορές είναι η αφορμή για το ξέσπασμα κάποιου περιστατικού ποδοσφαιρικής βίας. Ωστόσο, στην περίπτωση της Αγγλίας παρατηρείται το μοναδικό φαινόμενο οι πολίτες να μην έχουν την αστυνομία

²⁶ Στο συγκεκριμένο άρθρο, ο Ostrowsky μελετάει έρευνες άλλων θεωρητικών από όλον τον κόσμο, με σκοπό να διεξάγει πιο γενικά συμπεράσματα.

απέναντί τους, αλλά δίπλα τους²⁷. Ο Bobbie των Άγγλων, είναι μια φιγούρα φιλική, η οποία εμπνέει σεβασμό και εμπιστοσύνη, σε αντίθεση με τις αστυνομικές αρχές σε οποιαδήποτε άλλη χώρα.

Επιπλέον, στα γήπεδα πλέον, απαγορεύεται η είσοδος αλκοόλ και η μέθη για να προληφθούν επεισόδια, ενώ για τα ρατσιστικά επεισόδια που τόσο συχνά έχουν υπάρξει αιτία για επεισόδια βίας, η UEFA ήδη από το 2001 κάνει εκστρατεία κατά του Ρατσισμού, χρησιμοποιώντας τα MME με διαφημίσεις και σλόγκαν κατά του ρατσισμού, ενώ έχει επιβάλλει ποινές και πρόστιμα σε παίκτες και ομάδες (De Maere & Deriemaeker: 2016). Συγκεκριμένα, με το άρθρο 67 της Fifa (Παπαντωνίου:2014) και το άρθρο 6 της UEFA, αποκλειστική ευθύνη για τις πράξεις των οπαδών φέρει η ομάδα. Συνεπώς, όταν υπάρχουν περιστατικά βίας από οπαδούς, όποιου είδους και αν είναι αυτή, τις συνέπειες φέρει η ομάδα, οι οποίες μπορεί να είναι από χρηματική ποινή έως και αποκλεισμό από την διοργάνωση που λαμβάνει χώρα και την υποβίβασή της σε κατώτερη κατηγορία. Είναι λογικό και επόμενο λοιπόν, ο φίλαθλος να μην επιδοθεί σε περιστατικά βίας, ρισκάροντας έτσι να ζημιωθεί η ομάδα του.

Πιο συγκεκριμένα , σύμφωνα με τους κανονισμούς FIFA ²⁸ οποιοσδήποτε προσβάλει την αξιοπρέπεια μια χώρας, ανθρώπου ή ομάδας ανθρώπων με περιφρονητικά και υποτιμητικά λόγια ή πράξεις , τα οποία στρέφονται κατά της εθνικότητας, του χρώματος του δέρματος, την κοινωνικής προέλευσης , των θρησκευτικών πεποιθήσεων , των πολιτικών αντιλήψεων και γενικά οποιασδήποτε ατομικής ή κοινωνικής ιδιαιτερότητας, τιμωρείται με αποβολή από τουλάχιστον δέκα παιχνίδια. Επίσης, τιμωρούνται με τον ίδιο τρόπο και λοιπές βίαιες συμπεριφορές, όπως η εισβολή ή απόπειρα εισβολής στον χώρο του γηπέδου, η ρήψη αντικειμένων, το άναμμα πυροτεχνημάτων, οι φθορές αντικειμένων, ο μη σεβασμός των εθνικών ύμνων, η υβριστική- προσβλητική συμπεριφορά. Αυτά ισχύουν εντός και εκτός του γηπέδου.

Οι οπαδοί τόσο ατομικά, όσο και ομαδικά, εφόσον επιδοθούν σε ρατσιστική ή βίαιη συμπεριφορά πλήττουν την ομάδα τους, η οποία την πρώτη φορά που θα συμβεί

²⁷ Γενικότερα στη Μεγάλη Βρετανία, και δη στην Αγγλία υπάρχει ένα κλίμα εμπιστοσύνης μεταξύ της αστυνομίας και των πολιτών και οι πολίτες σέβονται τον ρόλο της αστυνομίας. Το ίδιο κλίμα εμπιστοσύνης και σεβασμού μεταφέρεται και στα γήπεδα.

²⁸ <https://www.fifa.com/who-we-are/legal/rules-and-regulations/documents/> (Fifa Disciplinary Code, 2019 Edition)

κάποιο τέτοιο επεισόδιο , τιμωρείται με περιορισμένο αριθμών θεατών σε επόμενα παιχνίδια και ενδεχόμενο πρόστιμο έως και 20.000 ελβετικά φράγκα (18.700 ευρώ). Εάν επαναληφθούν τέτοια επεισόδια , οι κυρώσεις μπορεί να είναι η λήψη πειθαρχικών μέτρων με εφαρμογή κάποιου σχεδίου πρόληψης, πρόστιμο, αφαίρεση βαθμών από την ομάδα, η διεξαγωγή του παιχνιδιού με μειωμένους ή και χωρίς θεατές, η απαγόρευση να αγωνιστεί η ομάδα σε κάποιο συγκεκριμένο γήπεδο, η αποβολή τους από μεμονωμένο αγώνα ή αγωνιστική περίοδο και η υποβίβαση της ομάδας σε κατώτερη κατηγορία.

Επιπλέον, η ομάδα υποδοχής , είναι επιφορτισμένη με τη λήψη μέτρων, ούτως ώστε να αποφευχθούν περιστατικά βίας. Μάλιστα, μπορεί να ασκηθούν πειθαρχικά μέτρα στην ομάδα εάν αποδειχθεί ότι αμέλησαν αυτό το καθήκον. Η διοργανώτρια ομάδα οφείλει να υπολογίσει το ρίσκο εμφάνισης ποδοσφαιρικής βίας κάθε παιχνιδιού και να ενημερώσει ανάλογα τα όργανα της FIFA. Επιπλέον, πρέπει να φροντίζει να εφαρμόζει τους κανόνες προστασίας που επιβάλλει η FIFA, οι διεθνείς συμφωνίες και ο εγχώριοι νόμοι και να πάρει κάθε μέτρο πρόληψης που δύναται, καθώς και να διασφαλίζει την ασφάλεια των συμμετεχόντων παικτών, διαιτητών και επισήμων, οι οποίοι παρακολουθούν το παιχνίδι. Υποχρεούται να είναι σε επαφή με τις τοπικές αρχές και να συνεργάζεται μαζί τους και τέλος να διασφαλίζει ότι οι κανόνες εφαρμόζονται τόσο εντός, όσο και εκτός του γηπέδου. Σε γενικές γραμμές, τα ίδια ισχύουν στους πειθαρχικούς κανόνες και της UEFA.

Η UEFA , στους κανόνες της για την ασφάλεια ²⁹ έχει συμπεριλάβει στα μέτρα της την χρήση κλειστών κυκλωμάτων τηλεόρασης (CCTV) όπου υπάρχουν κάμερες σε κομβικά σημεία του γηπέδου, για να είναι δυνατή η παρακολούθηση των θεατών στις κερκίδες και η έλευση κοινού στις εισόδους. Επίσης, υπάρχει το σύστημα έκτακτης φωταγώγησης, ώστε ακόμη κι αν υπάρξει διακοπή ρεύματος στην περιοχή, αυτό να διατηρηθεί κανονικά στο γήπεδο, για να αποφευχθεί πανικός, ειδικά κατά την έξοδο από τον χώρο του γηπέδου. Επιπρόσθετα, κατά τη διάρκεια των ποδοσφαιρικών αγώνων, επιφορτισμένη με τον ρόλο της επίβλεψης και προστασίας όλων των συμμετεχόντων, είναι η κρατική αστυνομία και η κατάλληλα εκπαιδευμένη ιδιωτική φύλαξη.

²⁹ <https://www.uefa.com/insideuefa/documentlibrary/regulations/index.html> UEFA Safety and Security Regulations, Edition 2019

Ακόμα, στο γήπεδο υπάρχουν ηχεία ικανά να μεταδώσουν οποιοδήποτε μήνυμα δυνατά και καθαρά. Οι κανόνες της UEFA, επιτάσσουν την ύπαρξη ασθενοφόρων εκτός του γηπέδου και διασωστών εντός, τον αυστηρό έλεγχο των εισιτηρίων από κάθε ομάδα κατά την πώλησή τους, με την υποχρέωση του κάθε αγοραστή να δώσει προσωπικά στοιχεία, όπως ονοματεπώνυμο και διεύθυνση και την υποχρέωση έκαστης ομάδας να μοιραστεί τα προσωπικά στοιχεία των συμμετεχόντων οπαδών με την UEFA.

Τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε διεθνές, θα μπορούσε υποθετικά- με την χορηγία χρημάτων από τους ομίλους- να συσταθεί ολόκληρο διαδικτυακό σύστημα, παρεμφερές με αυτό της Europol, όπου με την επίδειξη αστυνομικής ταυτότητας, να μην γίνεται δεκτή η είσοδος του Χούλιγκαν στον χώρο του γηπέδου.

5. Μεθοδολογική Σύγκριση Ερευνών , Επιστημολογικά Ζητήματα και Προβληματισμοί

Στην αναζήτησή μου για έρευνες που αφορούν το φαινόμενο στις τρεις εξεταζόμενες χώρες, δηλαδή Μεγάλη Βρετανία, Ολλανδία και Βέλγιο, τα αποτελέσματα ήταν πενιχρά. Και ενώ για τη Μεγάλη Βρετανία υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία, αυτή ήταν σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα θεωρητική, όσον αφορά το υλικό στο οποίο είχα πρόσβαση, συνεπώς οι ποσοτικές έρευνες ήταν λίγες. Αυτό, δηλαδή η έλλειψη ποσοτικών ερευνών, ακόμα και για την περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας, επιβεβαιώνεται και από άλλους ερευνητές που καταπιάστηκαν με το ζήτημα της ποδοσφαιρικής βίας (Wallace:1998 σ.70,77).

Επιπλέον, οι έρευνες για το φαινόμενο του χουλιγκανισμού είναι εν γένει λίγες και στις υπόλοιπες χώρες (Τόσο στο Βέλγιο και την Ολλανδία, όσο και οποιαδήποτε άλλη χώρα), κάτι που καθιστά τη συγκριτική μελέτη ιδιαίτερα δύσκολη. (Carnibella et al:1996, σ.60). Να αναφερθώ σε αυτό το σημείο ότι οι έρευνες που παρουσιάστηκαν για τις τρεις χώρες, αφορούσαν την δεκαετία του '80, όμως υπήρξαν και πιο σύγχρονες έρευνες για το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού στην Μεγάλη Βρετανία, οι οποίες φτάνουν μέχρι το 2010.

Εξετάζοντας το φαινόμενο του χουλιγκανισμού, ο επιστήμονας καλείται να απαντήσει στα ακόλουθα ερωτήματα: Είναι άξιο μελέτης το φαινόμενο; Ποιές μέθοδοι πρέπει να χρησιμοποιηθούν; Το υφιστάμενο θεωρητικό υπόβαθρο μας καλύπτει; Είναι εφικτή η καθολική του γνώση; Μπορεί να κατανοηθεί εις βάθος και να αντιμετωπιστεί επαρκώς;

Η αλήθεια είναι πως το φαινόμενο της ποδοσφαιρικής βίας είναι άξιο έρευνας καθώς είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο, το οποίο ωστόσο διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα. Η συγκριτική μελέτη του μεταξύ διαφορετικών χωρών, όπως τονίστηκε, στην παρούσα φάση είναι αδύνατη, λόγω έλλειψης στοιχείων και μεθόδων.

Σίγουρα πρέπει να γίνουν ακόμη πολλές έρευνες, τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές, για την καλύτερη κατανόηση του ζητήματος. Πρέπει να ερευνηθούν, παράλληλα, οι ιδιαιτερότητες κάθε χώρας, στην οποία λαμβάνει χώρα ο χουλιγκανισμός, τι τον προκαλεί, ποια είναι τα αίτια που οδηγούν κάποιον να γίνει Χούλιγκαν.

Η έως τώρα μελέτη του φαινομένου βασίζεται σε παλαιότερες θεωρίες (με εξαίρεση την μεταμοντέρνα προσέγγιση), οι οποίες έχουν κενά, ενώ δεν υφίσταται κοινός

τόπος περί της εννοιολογικής οριοθέτησης του Χουλιγκανισμού. Οι θεωρίες που χρησιμοποιήθηκαν από τις έρευνες, δεν ήταν ικανές να εξηγήσουν κάθε πτυχή του φαινομένου. Τη σημερινή εποχή χρειάζονται πιο πολύπλοκα θεωρητικά μοντέλα ανάλυσης.

Σίγουρα, είναι ένα ζήτημα, για το οποίο πρέπει να μελετηθεί η διαχρονική εξέλιξη του διεξοδικότερα από περισσότερες χώρες, εν προκειμένω στις τρεις χώρες τις οποίες εξετάσαμε, σε ένα διεπιστημονικό πλαίσιο, από ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, εγκληματολόγους και λοιπούς επιστήμονες που έχουν συνάφεια με το αντικείμενο.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι όσον αφορά την Αγγλία έχουμε κατά βάση ποιοτικές έρευνες για διάφορα θέματα γύρω από τον Χουλιγκανισμό, οι οποίες χρησιμοποίησαν ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις βάθους για την συλλογή των δεδομένων τους. Υπάρχει μία σχετική ποικιλία σχετικά με το ειδικό θέμα που μελετάται κάθε φορά γύρω από το γενικότερο φαινόμενο του χουλιγκανισμού, καθώς το ζήτημα έχει μελετηθεί εκτενώς σε βάθος χρόνου.

Συγκεκριμένα, υπάρχουν έρευνες, οι οποίες μελετάνε τα αίτια του Χουλιγκανισμού, έρευνες που εξετάζουν τις στάσεις του κοινού- απλών οπαδών απέναντι στους χούλιγκαν και έρευνες που κάνουν σύγκριση του χουλιγκανισμού και των χούλιγκαν με άλλες εγκληματικές δραστηριότητες και παραβατικές ομάδες. Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι υπάρχουν αρκετές έρευνες, οι οποίες όμως δεν μελετάνε το φαινόμενο γενικά στη Μεγάλη Βρετανία, αλλά σε συγκεκριμένη ομάδα (μικρή ή μεγάλη) κάποιο δεδομένο χρονικό διάστημα. Δηλαδή για να μελετήσει κανείς τον Χουλιγκανισμό στη Μεγάλη Βρετανία, ιδανικά θα πρέπει να μελετήσει κάθε μία έρευνα, για έκαστη ποδοσφαιρική ομάδα, ούτως ώστε να μπορέσει να έχει ένα συνολικό αποτέλεσμα για τη χώρα.

Όσον αφορά την Ολλανδία και το Βέλγιο η βιβλιογραφία ήταν ακόμη λιγότερη, δεδομένου ότι το μεγαλύτερο μέρος της είναι στα Ολλανδικά και διότι η πρόσβαση στις ηλεκτρονικές πηγές αυτών των χωρών είναι περιορισμένη. Ακόμα και αναφορικά με τις έρευνες λίγα πράγματα ήταν εφικτό να βρεθούν εξαιτίας των αντικειμενικών δυσκολιών.

Για την Ολλανδία και το Βέλγιο κατάφερα να βρω από μία έρευνα για έκαστη χώρα, ποσοτικής φύσεως. Οι δύο έρευνες δείχνουν ότι υπάρχει τεράστια διαφορά στα περιστατικά Χουλιγκανισμού μεταξύ αυτών των δύο χωρών, με την Ολλανδία να έχει 92% περιστατικά χουλιγκανισμού στα παιχνίδια που ερευνήθηκαν, ενώ το Βέλγιο

μόνο 31%. Ωστόσο και πάλι, διαφορετικά πράγματα μελετήθηκαν στις δύο αυτές έρευνες, με εκείνη της Ολλανδίας να είναι πιο διεξοδική.

Εικάζω ότι αυτή η δυσαναλογία ερευνών πηγάζει από το γεγονός ότι η Μεγάλη Βρετανία έχει μακρά ιστορία στον Χουλιγκανισμό, με ισχυρό θεωρητικό υπόβαθρο και τόσες πολλές ομάδες που ίσως η ποσοτική σύγκριση να είναι πιο δύσκολο εγχείρημα. Αξίζει ωστόσο σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι στο site της κυβέρνησης³⁰ υπάρχει ετήσια καταγραφή συλλήψεων χούλιγκαν, κάτι που για την Ολλανδία βρήκα μόνο σε ένα άρθρο του Ramon Spraij, ενώ για το Βέλγιο δεν βρήκα καθόλου. Είναι γεγονός ότι ο χουλιγκανισμός στην Ολλανδία είναι ένα πιο πρόσφατο “απόκτημα”, με αποτέλεσμα οι ερευνητικές προσπάθειες να είναι λιγότερες, ενώ το Βέλγιο εξαιτίας της ιδιομορφίας του, ότι δηλαδή τα περιστατικά χουλιγκανισμού σημειώνονται γύρω από τέσσερις συγκεκριμένες, μεμονωμένες ομάδες, έχει ακόμα λιγότερο ερευνητικό υλικό.

³⁰ <https://www.gov.uk/government/collections/football-banning-orders>

6. Επίλογος

Συνοψίζοντας, με βάση την έως τώρα μελέτη του φαινομένου μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως χουλιγκανισμό πλήθος δραστηριοτήτων, εφόσον τούτος αποτελεί έννοια ομπρέλα, χωρίς να εντοπίζεται κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση ένας καθολικά αποδεκτός ορισμός. Μέχρι και η προέλευση της λέξης δεν είναι σίγουρη, ωστόσο όλοι μπορούν να συμφωνήσουν ότι αφορά σε περιστατικά βίας που σχετίζονται με τον έναν ή τον άλλον τρόπο με το ποδόσφαιρο. Παραδοσιακά, ο χούλιγκαν είναι νέος άνδρας που προέρχεται από την εργατική τάξη.

Οι πιο γνωστές θεωρίες για το φαινόμενο του Χουλιγκανισμού είναι η μαρξιστική, η οποία θεωρεί τον Χούλιγκαν επαναστάτη εναντίον της καπιταλιστικής τάξης των πραγμάτων. Ακολουθεί η θεωρία του σχηματισμού της σχολής του Leicester που εξηγεί τον χουλιγκανισμό με βάση τις αξίες της εργατικής τάξης, οι οποίες επιδεικνύουν μεγαλύτερη ανοχή στη βία σε σχέση με την μεσαία τάξη. Η τρίτη ερμηνευτική προσέγγιση είναι η θεωρία της υποκουλτούρας, με βασικό εκπρόσωπο τον Cohen, που εξηγεί το χουλιγκανισμό ως απουσία ελέγχου των νέων από τον κοινωνικό τους περίγυρο και τέλος, υπάρχουν οι μεταμοντέρνες προσεγγίσεις, οι οποίες θέλουν τον χούλιγκαν να είναι μια μετά-φανατική ομάδα οπαδών, στηριζόμενες κυρίως στο παράδειγμα της Σκωτίας.

Λόγος έγινε φυσικά και για την εμπορευματοποίηση του αθλήματος, καθώς πλέον το ποδόσφαιρο αποτελεί παγκόσμια αγορά και θέαμα, με πιο σημαντικούς χορηγούς του, τους φιλάθλους του. Ο φίλαθλος δεν επενδύει πλέον συναισθηματικά μόνο στην ομάδα του, αλλά και οικονομικά, με αποτέλεσμα η νίκης της να μεταφράζεται και σε οικονομική ενίσχυση του φιλάθλου, πέραν της ηθικής ικανοποίησης.

Ακολουθώντας, έγινε, προσπάθεια μελέτης του φαινομένου στη Μεγάλη Βρετανία, την Ολλανδία και το Βέλγιο. Στη Μεγάλη Βρετανία τα περισσότερα δεδομένα ήταν ποιοτικής και όχι ποσοτικής φύσεως, ενώ για Βέλγιο και Ολλανδία η βιβλιογραφία είναι ελάχιστη.

Δεν έχει αναπτυχθεί ακόμα, τέλος, ένα συγκριτικό πλαίσιο μελέτης για το φαινόμενο της βίας στα γήπεδα. Διαπιστώθηκε, ότι εντοπίζονται μεγάλα κενά στο σώμα της συγκριτικής έρευνας για τον χουλιγκανισμό στο ποδόσφαιρο. Οι ακαδημαϊκές έρευνες για το φαινόμενο σε χώρες εκτός της Μεγάλης Βρετανίας παραμένουν σχετικά λίγες, παρά τις πρόσφατες ερευνητικές προσθήκες (όπως για παράδειγμα το

έργο του Ολλανδού κοινωνιολόγου Ramon Spaaij), οι οποίες κάπως βελτιώνουν αυτήν την ανισορροπία. Η συστηματική μελέτη του φαινομένου του Χουλιγκανισμού στις χώρες που εμφανίζεται θα είχε ενδιαφέροντα αποτελέσματα.

7. Βιβλιογραφία

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Αστρινάκης Α. (1991), *Νεανικές Υποκουλτούρες: Παρεκκλίνουσες υποκουλτούρες της νεολαίας της εργατικής τάξης. Η βρετανική θεώρηση και η ελληνική εμπειρία*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.
2. Αστρινάκης Α. και Στυλιανούδη Λ επιμ., (1996) *Χέβυ μέταλ, ροκαμπίλι και φανατικοί οπαδοί- Νεανικοί πολιτισμοί και υποπολιτισμοί στη Δυτική Αττική*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
3. Αυγερινός Θ. (2014) *,Κοινωνιολογία του Αθλητισμού*, University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
4. Bromberger Ch., (2007), *Ποδόσφαιρο: Σύμβολα , αξίες, φίλαθλοι*. Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα.
5. Δρίτσας Δ, και Παρασκευόπουλος Δ., (2017), *Ο ρόλος των αθλητικών ΜΜΕ στην υποκίνηση της αθλητικής βίας. Η Περίπτωση της Ελλάδας*, Πτυχιακή Εργασία-ΤΕΙ Δ.Ελλάδας, Τμήμα Πληροφορικής και ΜΜΕ, Πύργος.
6. Ελίας Ν., Ντάνινγκ Ε. , (1998), *Αθλητισμός και ελεύθερος χρόνος στην εξέλιξη του πολιτισμού.* , Εκδόσεις Δρομέας, Αθήνα.
7. Ζαϊμάκης Γ. (2005), *Το φαινόμενο της βίας στα ελληνικά γήπεδα*, Περιοδικό Κοινωνική Εργασία- Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών, Τεύχος 80, σ.223-247.
8. Ζαϊμάκης Γ., Κοταρίδης Ν. επιμ., (2013) *, Ποδόσφαιρο και κοινότητες οπαδών. Αντιπαλότητες και πολιτικές της ταυτότητας*, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα.
9. Ζαϊμάκης Γ., Φουρνακάκη Ε. επιμ., (2015), *Κοινωνία και Αθλητισμός στην Ελλάδα. Κοινωνιολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις.* , Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα.
10. Ζαϊμάκης Γ., Αδημοσίευτη εργασία- Σημειώσεις μαθήματος “Κοινωνιολογία του Αθλητισμού” (ευγενική παραχώρηση του καθηγητή).
11. Κατσαβούνη Α. και Ρόζενμπεργκ Θ. (2016), *Large- scale sporting events and mass fatality incidents*, Αρχεία ελληνικής Ιατρικής , 33(5):618-623, Ιατρική

Σχολή Αθήνα.

12. Μαλαγάρη Σ. (2009), *Αίτια συνθήκες και παράγοντες που επιδρούν στην ανάπτυξη παραβατικής συμπεριφοράς*, Διπλωματική Εργασία- ΠΜΣ Δίκαιο και Ευρωπαϊκή ενοποίηση, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
13. Παπαντωνίου Α. (2014), *Η Αντιμετώπιση της βίας εξ αφορμής αθλητικών εκδηλώσεων- Αθλητικοί νόμοι και Κανονισμοί για το Ποδόσφαιρο*, Διπλωματική Εργασία, ΕΚΠΑ, ΠΣΜ “Φυσική Αγωγή και Αθλητισμός”, Αθήνα.
14. Παππάς Ι. (2016), *Ο ποδοσφαιρικός χουλιγκανισμός στην Ευρώπη και στην Ελλάδα και οι τρόποι αντιμετώπισής του*, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Διπλωματική Εργασία για το ΠΜΣ “Οργάνωση και Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων”, Σπάρτη.
15. Φερεντίνου Χ. (2014), *Χουλιγκανισμός στα γήπεδα*. Εργασία για Σεμιναριακό Μάθημα: “Ευρωπαϊκές Προσεγγίσεις για την Παρέκκλιση και τον Κοινωνικό Έλεγχο”, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη.
16. Χάιδου Α. (1996), *Θετικιστική Εγκληματολογία- Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.
17. Χαμαλέλη Α. (2017), *Οι έρευνες για τη βία στο ελληνικό ποδόσφαιρο. Μεθοδολογικοί και επιστημολογικοί προσανατολισμοί*, Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ Εγκληματολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

18. Acet M. and Gumusgul O. (2016), *The Open Sore of Football: Aggressive Violent Behavior and Hooliganism*, Physical Culture and Sport- Studies and Research, Volume LXXI (doi: 10.1515/pcssr-2016-0015).
19. Adang O. (2011), *Initiation and Escalation of Collective Violence: An Observatory Study*, Lynne Rienner Publication, Boulder.
20. Bodin D. and Robene L. (2014) , *Hooligans, Casuals, Independents: Decivilisation or Rationalisation of the Activity?*, The International Journal of the History of Sport, Routledge Publication , (doi:10.1080/09523367.2014.949690).

21. Carnibella G. et al. (1996), *Football violence in Europe- A report to the Amsterdam Group*, The Social Research Centre (MCM Research) , Oxford.
22. Cervone D. and Pervin L. (2013), *Θεωρίες Προσωπικότητας- Έρευνα και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
23. Cohen A., (1955) *Deliquent boys: The culture of the gang*, Free Press, New York (όπως γράφει η Χάιδου :1996).

24. De Maere D. and Deriemaeker A. (2016), *Football Hooliganism in England: Is football hooliganism still as active now as it was during the English Disease?* , University of Antwerp, Antwerp- Belgium.
25. Dunning E. (2000), *Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomenon*, European Journal on Criminal Policy and Research 8, p. 141-162, Kluwer Academic Publishers, Netherlands.
26. Fryer P. (1984), *Staying Power- The history of black people in Britain*, Pluto Press, London.
27. Giulianotti et al (1994), *Football violence and social identity*, Routledge, London.
28. Giulianotti, R. (1999), *Football: A sociology of the global game*, Polity, Cambridge.
29. Gow P. and Rookwood J, (2008), *Doing it for the team- examining the causes of hooliganism in English football*, Journal of Qualitative Research in Sports Studies,2,1, 71-82.
30. King A. (2001), *Violent pasts: collective memory and football hooliganism*, The Editorial Board of the Sociological Review, Blackwell Publishers, Oxford.
31. Martinez J. (2016), *Crime and Punishment: The survival of Hooliganism in English Football*, Universidad de Valladolid, Valladolid- Spain.
32. Ostrowsky M. (2016), *Sports Fans, Alcohol Use and Violent Behavior: A Sociological Review*, Trauma Violence & Abuse 1-14, Sage Publications (doi:10.1177/1524838016663937).
33. Pearson G. and Rookwood J. (2010), *The hoolifan: Positive fan attitudes to football "hooliganism"*, International Review for the Sociology of Sport, Sage Publications (doi 10.1177/1012690210388455) .
34. Piquero et. al (2015), *The life course offending trajectories of football hooligans*, Sage Publications (doi 10.1177/1477370813514154).

35. Spaaij R. (April 2007α), *Football Hooliganism as a Transnational Phenomenon : Past and Present Analysis: A Critique- More Specificity and Less Generality*, The International Journal of the History of Sport, Vol.24, No.4 , p 411-431, (doi: 10.1080/09523360601157156).
36. Spaaij R. (2007β), *Football Hooliganism in the Netherlands: Patterns of Continuity and Change*, Soccer & Society, 8:2-3, p.316-334 (doi 10.1080/14660970701224566) .
37. Stokvis R. (1991), *Voetbalvandalisme in Nederland* ,University of Groningen Press ugp.rug.nl/ast/article/view/23583 .
38. Trivizas E. (1981), *Sentencing the “Football Hooligan”*, Brit.J.Criminol, Vol 21, No.4.
39. Tsoukala A. et al (2016), *Legal Responses to football “Hooliganism” in Europe*, Asser Press, Springer Edition (doi 10.1007/978-94-6265-108-1).
40. Van Limbergen et.al. (1987), *The Societal and Psycho-Sociological Background of Football Hooliganism*, Catholic University of Leuven, Belgium.
41. Wallace R. (1998), *Modern English Football Hooliganism: A Quantitative Exploration in Criminological Theory*, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

42. <https://www.youtube.com/watch?v=v50STmvf1AQ>
43. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hooliganism>
44. <https://www.onsports.gr/afieromata/story/473623/ratsismos-h-mastiga-poy-aplon-etai-san-dixty-kai-sto-podosfairo-videos-photos>
45. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.570.3127&rep=rep1&type=pdf> Giulianotti R., Armstrong G., *Ungentlemanly Conduct: Football Hooligans, The Media and the Construction of Notoriety*

46. <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>
47. <https://www.fifa.com/fifa-world-ranking/ranking-table/men/>
48. <https://www.populationpyramid.net/united-kingdom/2000/>
49. <https://www.fifa.com/who-we-are/legal/rules-and-regulations/documents/> *FIFA Disciplinary Code*, 2019 Edition
50. <https://www.uefa.com/insideuefa/documentlibrary/regulations/index.html> *UEFA Safety and Security Regulations*, Edition 2019